

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Zvláštní vztah po pádu Sovětského svazu

**Případová studie zvláštního vztahu v době úpadku
americké moci**

Michal Průša

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

Zvláštní vztah po pádu Sovětského svazu

**Případová studie zvláštního vztahu v době úpadku
americké moci**

Michal Průša

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015 .....

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucímu práce PhDr. Pavlu Hlaváčkovi, Ph. D. za jeho podnětné rady a taktéž za projevenou trpělivost a ochotu při jejich udílení.

Obsah

1	ÚVOD	3
2	NEOREALISMUS	6
	2.1 Neorealismus v období bipolarity.....	8
	2.2 Neorealismus v kontextu hegemonie Spojených států.....	9
	2.3 Neorealistický pohled na britsko-americký zvláštní vztah	10
3	PODSTATA ZVLÁŠTNÍHO VZTAHU V OBDOBÍ BIPOLARITY	12
	3.1 Podstata zvláštního vztahu britskou optikou.....	13
	3.2 Podstata zvláštního vztahu optikou USA.....	14
4	PROMĚNA SVĚTOVÉHO ŘÁDU PO PÁDU SSSR A STRATEGIE USA	16
	4.1 Zahraněně-politická strategie Spojených států amerických	18
5	ZVLÁŠTNÍ VZTAH V POSTBIPOLÁRNÍ ÉŘE	20
	5.1 Role NATO v postbipolární éře.....	21
	5.2 Význam zvláštního vztahu v postbipolární éře.....	23
	5.2.1 Význam zvláštního vztahu v postbipolární éře britskou optikou.....	24
	5.2.2 Význam zvláštního vztahu v postbipolární éře optikou USA.....	27
6	BRITSKO-AMERICKÉ ALIANČNÍ VÁLKY V DOBĚ AMERICKÉ UNIPOLARITY	28
	6.1 Válka v Perském zálivu - operace Pouštní bouře.....	30
	6.1.1 Charakter operace Pouštní bouře.....	30
	6.1.2 Role Spojených států.....	31
	6.1.3 Role Velké Británie.....	32

6.2	Kosovo - operace Spojenecká síla	33
	6.2.1 Charakter operace Spojenecká síla.....	34
	6.2.2 Role Spojených států.....	34
	6.2.3 Role Velké Británie.....	36
6.3	Afghánistán – operace Trvalá svoboda	38
	6.3.1 Charakter operace Trvalá svoboda.....	39
	6.3.2 Role Spojených států.....	40
	6.3.3 Role Velké Británie.....	40
6.4	Irák – Operace Irácká svoboda	42
	6.4.1 Charakter operace Irácká svoboda.....	43
	6.4.2 Role Spojených států.....	43
	6.4.3 Role Velké Británie.....	45
7	SOUČASNÉ BRITSKO-AMERICKÉ VZTAHY V KONTEXTU NEOREALISMU	47
	7.1 Úpadek moci Spojených států amerických	48
	7.2 Britsko-americké vztahy v kontextu úpadku americké moci	51
	7.2.1. Příklad britského zamítnutí intervence v Sýrii.....	53
8	ZÁVĚR	55
9	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	59
	9.1 Literatura	59
	9.2 Internetové zdroje	62
10	RESUMÉ	65

1 ÚVOD

Zvláštní vztah mezi Velkou Británií a Spojenými státy americkými je termínem, který si přes půl století získává nepřetržitou pozornost odborníků, zabývajících se mezinárodními vztahy. Díky společnému vnímání bezpečnostních hrozeb bylo toto úzké propojení obou zemí charakteristické pro celé období od konce druhé světové války až po ukončení bipolárního konfliktu. Po vítězství Spojených států nad Sovětským svazem se v následné postbipolární éře změnilo dosavadní rozložení moci na americkou globální hegemonii. Naskytuje se tedy domněnka, že se britsko-americký zvláštní vztah v postbipolární éře odvíjí od existence americké globální mocenské dominance. V současnosti se však v odborné diskuzi objevují pochybnosti o pokračování dosavadní americké hegemonie. Neorealista Christopher Layne například zpochybňuje schopnosti Spojených států řídit globální ekonomiku a bezpečnost vzhledem k jejich výkonnostnímu poklesu a naopak dynamickému velmocenskému vzestupu ostatních aktérů, zejména Číny. Myslím si, že je vhodné se aktuální problematikou zabývat, neboť při neorealistickém pohledu na současné projevy úpadku americké moci může tento stav ve svém důsledku ovlivnit vztah Spojených států a Velké Británie. Podle neorealistické koncepce pojetí mezinárodních vztahů mohou státy spolupracovat za účelem posílení vlastní pozice a strategického potenciálu v mocenském boji. Spolupráce je však neorealisty vnímána jako dočasný jev, který má své důvody a limity. V případě, že spolupráce ztratí pro státy svůj strategický význam, její kontinuita je pak v ohrožení. Ačkoli bývá na zvláštní vztah nazíráno z pohledu společných kulturních a historických prvků, Stephen Walt vidí toto partnerství z pohledu Velké Británie jako strategické, neboť Británii umožňuje díky podpoře a blízkým osobním vztahům s USA především zajištění bezpečnosti a zároveň participaci na jejich globální hegemonii. Jako impuls pro tuto myšlenku se nabízí nedávné zamítnutí britské vojenské podpory Spojeným státům pro intervenci v Sýrii. Tyto události poukazují na měnící se postoj k zahraničním zájmům mezi oběma zeměmi.

Cílem této práce je prozkoumání vývoje zvláštního vztahu v souvislosti s měnící se strukturou globálního prostředí od pádu Sovětského svazu a při současných projevech mocenského úpadku Spojených států a vzestupu nových velmocí v mezinárodním prostředí. V kontextu neorealistickej koncepce utváření strategického spojení se pokusím ukázat, zda má úpadek americké moci dopad na význam, popřípadě na samotnou existenci zvláštního vztahu. Proto si, na základě těchto neorealistickejch myšlenek, kladu otázku: mění se vlivem úpadku amerického mocenského prvenství význam a hodnota zvláštního vztahu Spojených států amerických a Velké Británie? Má toto spojení z pohledu Velké Británie své limity, které spočívají v jejích strategických zájmech? Na druhou stranu si kladu otázku, pokud by povaha zvláštního vztahu nebyla řízena pouze těmito strategickými zájmy a mezi vzájemným odchýlením v zahraničně-politických otázkách není žádná příčinná souvislost, jedná se tak o běžnou kontinuitu tohoto výjimečného partnerství na základě společné kultury a společných blízkých vztahů nejvyšších představitelů obou zemí?

Tato práce se věnuje rozboru fenoménu a světové pozici Spojených států s vývojem zvláštního vztahu v postbipolární éře a je strukturována do sedmi základních kapitol. Pořadí kapitol je upraveno v závislosti na seznámení čtenáře s neorealistickejch konceptem, který slouží jako výchozí platforma pro práci se samotným fenoménem a dále pak na postupném prozkoumání klíčového procesu amerického mocenského úpadku. Součástí práce je také studie vybraných případů aliančních válek a měnící se povaha zvláštního vztahu v postbipolární éře. V primární části práce budu postupovat metodou případové studie, která bude doplněna o popisnou metodu při zkoumání dalších oblastí mé práce.

Ústřední podklad pro mou práci tvoří kniha amerického autora a představitele neorealistickej školy Stephena M. Walta *Taming American Power – The Global Response to U.S. Primacy*, jenž mi poskytuje širší rámec pohledů a premis, vztahujících se k americkému postavení v mezinárodním systému, její zahraničně-politickou strategii, jakož i alternativy partnerství s touto globální

supervelmocí. Dále čerpám z knihy *The encyclopedia of Middle East wars : the United States in the Persian Gulf, Afghanistan, and Iraq conflicts*, z níž čerpám fakta pro většinu části práce, zabývající se případy aliančních válek. Články amerického neorealistickeho autora Christophera Laynea, především článek *The Global Power Shift from West to East* mi pomáhají nastínit problematiku úpadku americké moci.

Ve druhé kapitole představuji neorealistickejší přístup. Vysvětluji zde způsoby aliančního chování v mezinárodním systému a předpoklady pro vznik aliance, tak jak jsou nahlíženy neorealistickejší školou. V první části této kapitoly se obecně věnuji teoretickému přístupu a základním předpokladům pro existenci spojenectví mezi státy. V následné části této kapitoly vymezuji charakter aliančních přístupů v době proměny světového řádu se spojenými státy v jeho čele. Další podkapitolu tvoří britsko-americké partnerství v pojetí neorealisty Stephena M. Walta, který toto partnerství chápe jako samostatnou alternativu existence vzájemných vztahů mezi státy. Waltův přístup čtenáři poskytuje ucelenější představu o specifické povaze tohoto bilaterálního partnerství.

Třetí kapitola představuje a vymezuje pojem „*special relationship*“ tj. zvláštní vztah od doby, kdy byl poprvé veřejně pronesen, až po dobu ukončení bipolárního konfliktu. Popisuji zde podstatu tohoto pojmu a souvislosti, na jejichž základě byl poprvé prezentován. Tato kapitola čtenáři především přiblíží základ a podstatu tohoto spojenectví v uvedeném období, důvody k jeho udržování, včetně plynoucích výhod pro obě země. V této kapitole se zaměřuji na podstatu tohoto partnerství z perspektivy obou jeho stran, nebo-li optikou Velké Británie a Spojených států ve vymezeném období.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na prozkoumání období přeměny světového řádu, které bylo charakteristické především nástupem nevídané moci Spojených států a pádem Sovětského svazu, jenž může být chápán jako symbolické završení vítězného boje v bipolárním konfliktu. Zde jsem nastínil strategii, kterou Spojené

Státy využívají k prosazení svých zájmů v oblasti zahraniční politiky.

V páté kapitole zkoumám podstatu zvláštního vztahu v postbipolární éře. Zabývám se zde otázkou, jaký strategický význam měl zvláštní vztah pro obě země v době amerického prvenství¹ v mezinárodním systému. Na jednotlivé aspekty významu britsko-amerického partnerství budu opět nahlížet optikou Velké Británie a USA.

V šesté kapitole se věnuji jednotlivým případům společného zahraničního aliančního působení v praxi. Rozebírám zde případy klíčových britsko-amerických vojenských operací. Jmenovitě intervencím v Perském zálivu, Kosovu, Afghánistánu a Iráku.

Sedmá kapitola představuje současné projevy mocenského úpadku USA a vliv těchto skutečností na význam zvláštního vztahu v kontextu neorealistickej debaty o strategickém charakteru aliančního chování. V této souvislosti se proto také zabývám nedávným britským nesouhlasem podpořit americkou intervenci v Sýrii, jenž měla vliv na rozpoutání odborné diskuze o určitém „napětí“ ve zvláštním vztahu.

Pomocí skutečností zjištěných a shrnutých z jednotlivých zkoumaných případů se v závěru své práce pokusím zodpovědět předložené otázky a prokázat souvislost úpadku globální americké moci s jeho dopadem na význam zvláštního vztahu ve smyslu poklesu britské podpory.

2 NEOREALISMUS

Neorealismus je jedním z teoretických přístupů pro uchopení mezinárodních vztahů. Tato teorie se opírá o tradiční realistický směr a vytváří jeho nové pojetí. Na rozdíl od realismu, který vnímá anarchii v mezinárodním

---

¹ „*american primacy*“

systemu jako důsledek lidské povahy, Kenneth Waltz, coby zakladatel a hlavní představitel neorealistickeho smeru, charakterizoval hlavní příčiny anarchické povahy mezinárodních vztahů pomocí tří faktorů. Těmito faktory jsou: pevně daná anarchická struktura mezinárodních vztahů (Waltz 1979: 88), se kterou souvisí i druhý prvek - jednání států, jejichž prvotním zájmem je zajištění vlastní existence a bezpečnosti, tj. přežití (Waltz 1979: 91-92). Třetí prvek představuje rozložení moci v mezinárodním systému (Waltz 1979: 97). Tato proměnná umožňuje státům posilovat svůj mocenský potenciál za účelem zajištění vlastní existence. Státy se tak za využití dostupných prostředků snaží o posílení svého mocenského postavení v mezinárodním systému. Důležitým prostředkem k posílení moci je podle neorealistů spolupráce. Pomocí spolupráce či utváření spojení států snadněji dosahují zisků a svých cílů. Avšak přesto, že podle neorealistů je vzájemná spolupráce pro státy výhodná, jejího dlouhodobějšího trvání se obávají, jelikož by mohla posilovat i ostatní státy. Proto spolupráce podle neorealistů nebývá trvalého charakteru (Waisová 2009: 115-116). Teorií o vzájemné spolupráci se zabývá nejen hlavní neorealistickeý představitel Kenneth Waltz, který ve své knize *Teorie Mezinárodní politiky* připouští, že jednotky nebo-li státy mezi sebou spolupracují, avšak v anarchickém systému, kde platí princip svépomoci, je hledisko spolupráce a jejích výhod podřízeno politickým zájmům, tedy zajištění bezpečnosti. Mezinárodní prostředí je oblastí vlivu, prosazování se a přizpůsobování se (Waltz 1979: 107). Státy proto mezi sebou spolupracují prostřednictvím různých typů aliancí za účelem dosažení rovnováhy moci, což napomáhá zvýšit stabilitu v anarchickém prostředí mezinárodního systému, kde státy usilují o své přežití (Waltz 1979: 121). Dalším neorealistickeým přispěvatelem v otázkách utváření spojení je Stephen Walt. Walt také vychází z teorie vyvažování, avšak oproti Waltzově teorii, opírající se o „vyvažování moci“ je již princip vzniku spojení definován jako snaha o vyvažování společné hrozby. Stejně jako v případě Waltzova vymezení způsobů

zakládání aliancí, rozlišuje tyto přístupy na „*balancing*“² a „*bandwagoning*“³ (Walt 1985: 4).

2.1 Neorealismus v období bipolarity

Waltův neorealistický pohled, vysvětluje nedostatky teoretických přístupů vymezení aliančního chování aktérů v mezinárodním systému, založených na vyvažování moci. Podle Walta teorie vyvažování moci například nedokáže v kontextu bipolárního soupeření mezi USA a SSSR vysvětlit, proč téměř všechny strategicky významné státy s možností volby aliance upřednostnily spojenectví s USA proti SSSR. Taková aliance ani ve své podstatě není nutná, neboť výrazně předčí schopnosti hlavního rivala. Důvod takového jednání Walt vidí v tendenci států vyvažovat hrozbu, přičemž moc zastává jeden z prvků, které státy při své alianční politice nazírají. Mezi aspekty, které státy při svém kalkulu aliančních možností zohledňují, jsou například tyto faktory: geografická blízkost, mocenské záměry, schopnost zaútočit či agresivní úmysly. Mezi způsoby, které odrážejí důvody států pro formování aliance, Walt tradičně řadí *bandwagoning* či ideologickou soudržnost (Walt 1989: 4-5).

Typickým příkladem vyvažování hrozby, na kterém participují obě strany zvláštního vztahu, je založení Severoatlantické aliance (NATO) v době studené války. NATO bylo přímou reakcí západoevropských států (s podporou Spojených států) na hrozbu ze strany Sovětského svazu. Podstatou této aliance bylo svými

2 Podle realistické teorie představuje *balancing* ve světové politice východisko pro slabší státy, které ve snaze vyvážit nerovnoměrné rozložení moci v systému v podobě silnějšího státu podnikají kroky vedoucí k dosažení rovnováhy moci v mezinárodním systému. Státy mohou vyvažovat „vnitřně“, posilováním vlastních schopností, z vlastních zdrojů, či „navenek“ spojením vlastních schopností s ostatními státy. Tradiční teorie vyvažování pracují s distribucí materiálních schopností v podobě populace, ekonomických kapacit, vojenských schopností a přírodních zdrojů (Walt 2006:120). Jak Winston Churchill uvedl, utváření spojenectví za účelem vyvažování moci bylo zcela v souladu s tradiční britskou zahraniční politikou: „*čtyři sta let zahraniční politika Anglie bránila nejsilnější, nejagresivnější a nejdominantnější mocnosti na kontinentě....bylo by snadné..... a lákavé připojit se k silnějšímu a sdílet plody jeho podmanění. Avšak, vždy jsme vzali tvrdší kurs, spojením s méně silnými mocnostmi, ... a tím porazili kontinentálního vojenského tyрана, ať to byl kdokoli...*“ (Churchill cit. dle Walt 1985: 5-6).

3 *Bandwagoning* je formou utváření aliance s dominantní mocností. Logika přístupu je jakousi formou *appeasementu*, který může slabším státům zajistit jednak možnost vyhnout se útoku ze strany silnějšího, nebo přístup ke kořisti získané dominantní stranou (Walt 1985: 6-8).

vojenskými schopnostmi zastrašit Sovětský svaz a státy Varšavské smlouvy od útoku na její členské státy. S rozpadem SSSR v podstatě pominul její primární cíl, pro který organizace vznikla (Weinrod 2012: 2).

2.2 Neorealismus v kontextu hegemonie Spojených států

Konec bipolárního konfliktu znamenal historicky i geograficky zásadní a ojedinělou proměnu mezinárodního systému v podobě unipolarity. Systém unipolarity se dá shrnout jako systém výsadního postavení jedné supervelmoci v mezinárodním systému, který kontroluje neúměrné množství politických aktiv a jenž je charakteristický absencí vyzyvatele, schopného danou supervelmoc jakkoli mocensky ohrozit. Unipolární aktér, tedy supervelmoc, je méně omezován ve svém jednání než ostatní aktéři v unipolárním či bipolárním systému. Unipolarita také vyvolává mnoho otázek a názorů na samotný teoretický přístup k utváření aliancí a dominantní aktér má větší možnost volby při výběru případných spojenců (Walt 2009: 91–2; 94–5).

V důsledku vzniku nového uspořádání v mezinárodním systému, charakteristickém unipolaritou Spojených států, se z neorealistického hlediska nabízí otázka, proč nevzniká proti americké hegemonii (a to i navzdory obrovské mocenské převaze USA) protikoalice velkých mocností v souladu s teorií vyvažování? Neorealistické názory se různí. Kenneth Waltz a Christopher Layne tvrdí, že politika vyvažování moci USA je stále otevřenou otázkou a je pouze otázkou času, než se tak stane. John Marsheimer například vidí absenci politiky vyvažování proti americké moci z toho důvodu, že dominance Spojených států ve světových vodách je nepřekonatelná, a proto se státy omezují pouze na regionální mocenské působení (Levy–Thompson 2010: 9–11). Stephen Walt říká, že státy se mohou pokusit vyvažovat současného hegemonu, a to buď spojováním svých schopností či pouze vlastními zdroji. Ve snaze o vysvětlení absence vyvažování však neorealistické teorie opomíjejí, že politika vyvažování není aktuální, neboť Spojené státy nejsou vnímány jako hrozba, a proto se ostatní

státy nesnaží tento přístup aplikovat. Navíc samotné státy vnímají hrozbu spíše ze strany států, které je obklopují a necítí se ohroženi geograficky vzdálenými USA. Státy se proto soustředí na měkké vyvažování, tzv. „*soft balancing*“⁴ spíše než na „tvrdé“ vyvažování moci prostřednictvím vojenských prostředků tzv. „*hard balancing*“ (Walt 2006: 124–126).

Stephen Walt vidí skutečnost americké hegemonie v mezinárodním systému jako cíl zahraničního odporu, ale na druhé straně je tato americká dominance důvodem snahy menších mocností o participaci na americké moci. Důkazem je nárůst počtu členských států usilujících o členství v organizaci NATO, jíž je USA členem. Počet členských států vzrostl od roku 1991 do roku 2004 na 26 členů a do současnosti přibyly další dva státy. Úsilí slabších mocností o spojenectví se Spojenými státy se projevuje podporou či ústupky z jejich strany při prosazování amerických zájmů. Příkladem může být spolupráce Číny a USA, navzdory vzájemným neshodám v otázce Tchajwanu. Spolupráce s USA se proto z neorealistického pohledu jeví jako racionální východisko, neboť státy jsou si vědomy americké dominance a schopnosti sankcionovat případné oponenty. Podpora Spojených států zároveň může pro ostatní státy poskytnout zvýhodnění při prosazování svých mezinárodně-politických cílů (Walt 2006:180–2).

2.3 Neorealistický pohled na britsko-americký zvláštní vztah

Toto partnerství bylo pokračováním strategické spolupráce během 2. světové války, především díky shodnému vnímání společných témat zahraniční politiky v podobě následné obnovy poválečné Evropy a nově vznikající sovětské hrozby. Roli zde hrál společný zájem obou zemí na posílení mocenské pozice spíše než mytologie odkazující na společné hodnoty jako jazyk, tradice či historie (Dumbrell 2006: 14). Komunistická hrozba přiměla Spojené státy k pokračování

---

4 Soft balancing, nebo li měkké vyvažování moci lze chápat jako záměrné diplomatické úsilí státu, které akceptuje současný stav rozložení moci, ale snaží se o dosažení opačných cílů od těch, jež preferuje hegemon. Jako příklad lze uvést rusko-čínský pakt přátelství - *Sino-Russian friendship pact* (2001), jehož prostřednictvím obě země demonstrují možnost alternativy vyvažování a možné eventuality tvrdého vyvažování (Walt 2006: 126).

ve strategické spolupráci s Velkou Británií. Od roku 1947 spolupracovaly Londýn a Washington v oblasti zpravodajství a od roku 1948 pak britské letecké základny znovu disponovaly americkými vzdušnými silami. Svým diplomatickým podílem na vzniku Západního Německa či angažováním při vzniku Atlantické aliance a dalších vojensko-politických bloků⁵ zadržujících komunistickou hrozbu, potvrdila Velká Británie roli klíčového evropského spojence pro Spojené státy v období vzrůstajícího bipolárního soupeření. Vzájemná spolupráce přestala i Suezskou krizí⁶, jenž částečně ovlivnila partnerství obou zemí, jejich spolupráce však byla nadále podporována, zejména britským úsilím a v roce 1957 byla zahájena spolupráce v oblasti vojenských jaderných technologií.⁷ (Wallace–Phillips 2009: 265).

Zvláštní vztah Velké Británie a Spojených států amerických tvoří podle Stephena Walta samostatný přístup v chápání možného spojení s USA, který nazývá „bonding“⁸ (Walt 2006: 191). Ačkoli uznává, že zvláštní vztah do jisté míry odráží společný jazyk, tradice i politickou kulturu, jeho podstata leží ve strategickém charakteru, který vystihuje silná vazba na dominantní USA.

5 Kromě NATO vznikly další aliance ve snaze bránit pronikání vlivu Sovětského svazu v daném regionu. V oblasti Blízkého východu se jednalo o Bagdádský pakt (1955), později CENTO. Pro oblast Jihovýchodní Asie se jednalo o Manilský pakt (1954), zřizující Organizaci smlouvy pro jihovýchodní Asii – SEATO (Wallace–Phillips 2009: 265).

6 Tajná vojensko-politická spolupráce mezi vládami Velké Británie, Francie a Izraele. Cílem tohoto spojení bylo znovuzískání kontroly znárodněného Suezského průplavu egyptským prezidentem Násirem. Osobní přístup britského předsedy vlády - Antonyho Edena a svolení k vojenské intervenci při snaze o znovuzískání Suezů vedly k roztržce s USA, která ovlivnila zvláštní vztah. Politický i ekonomický tlak Spojených států nejen, že poukázal na slabost Velké Británie a donutil ji k urychlenému příměří, ale také vedl k přehodnocení britského strategického myšlení. Výsledkem této krize bylo, že Británie si byla již vědoma své nižší pozice ve vzájemném vztahu s USA (Dumbrell 2006: 54).

7 Velká Británie v důsledku strategické spolupráce při zadržování Sovětské hrozby nejdříve vlastnila vzdušné jaderné rakety typu Skybolt a od roku 1962 disponovala podmořskými raketami Polaris (Wallace–Phillips 2009: 265).

8 Walt charakterizuje bonding (volně přeložitelného do češtiny jako „spoutání“), jako udržování a podporu strategického partnerství za účelem participace na americké moci a profitu z hegemonického postavení Spojených států. Účelem tohoto „úlisného“ jednání amerických spojenců je snaha o získání jisté míry kontroly nad americkým náhledem na danou problematiku, stejně jako kontrolu nad rozhodováním a vykonáváním jejich moci, především skrze blízké osobní vztahy vrcholných představitelů partnerských států s nejvyššími představiteli USA. Ukázkovým příkladem britských snah o kultivaci vzájemných vztahů byl konstruktivní přístup v politice Tonyho Blaira. Zdůrazňováním britské role v propojení Evropy s USA a jeho osobní blízkostí s vrcholnými představiteli USA Blair usiloval o větší vliv na americkém globálním působení (Walt 2006:191–3).

3 PODSTATA ZVLÁŠTNÍHO VZTAHU V OBDOBÍ BIPOLARITY

Termín „*zvláštní vztah*“ vystihuje nejsilnější světové bilaterální partnerství, spojující USA a Velkou Británii. Toto partnerství v sobě zahrnuje úzké kulturní, politické, diplomatické, vojenské a ekonomické vazby (Carswell 2014: 32). Poprvé byl tento termín formulován Winstonem Churchillem ve svém projevu v Missourijském městě Fultonu v roce 1946 (Dumbrell 2006: 11). Podle Churchilla však jeho podstata a historické kořeny sahají hluboko do historie, spojené s počátky britského zakládání kolonií na americkém kontinentu v 16. století⁹. Velká Británie v průběhu historie ovlivnila demografickou strukturu americké populace přílivem britského obyvatelstva v důsledku přirozené imigrace z evropského kontinentu. Toto silné propojení obou zemí skrze masivní příchod britského obyvatelstva do Ameriky, mělo později vliv na Churchillovo britsko-americkou vizi, založenou na sdílení společných hodnot (Dumbrell 2006: 7-8).

Podle Jerome B. Élieho se britskou optikou na podstatu zvláštního vztahu můžeme dívat z více úhlů pohledu. Na jedné straně může být zvláštní vztah chápán jako ideový přístup založený na společných hodnotách, ale zároveň lze vysledovat také určité předpoklady realistické školy, která chápe toto partnerství jako nástroj zahraniční politiky (J.B.Élie 2005: 63). Z realistického pohledu je tedy zvláštní vztah výsledkem shodného vnímání společné hrozby v podobě agresorů proti nimž obě země stály během druhé světové války a následné studené války. V období studené války význam tohoto partnerství ještě zesílil. Na základě vzájemných dohod Británie a USA spolu od roku 1948 sdílí zpravodajské informace a od roku 1958 díky Vzájemné obranné dohodě spolu tyto země spolupracují také v oblasti jaderných zbraní. Obnovování této dohody dále prohloubilo spolupráci a umožnilo oběma zemím získat strategické výhody. Británie si zajistila výsadní přístup k americkým technologiím a informacím,

---

9 První angličtí osadníci založili kolonii na pobřeží Roanoke Island koncem 16. stol. (přibližně 1580), na území dnešní Severní Karolíny. Významný vliv na utváření nové identity v zemi měli náboženští odpůrci, zejména Puritáni (Dumbrell 2006: 4).

USA disponovala možností využívat britské vojenské základny (Dumbrell 2004: 437–8).

3.1 Podstata zvláštního vztahu britskou optikou

Ačkoli také samotný termín „*special relationship*“ byl poprvé použit a proslaven právě Winstonem Churchillem až po skončení druhé světové války, má svůj původ již v době průběhu války, kdy se po pádu Francie v roce 1940 zmínil britský ministr zahraničí Lord Halifax o zvláštní asociaci s USA jako příštím cíli britské politiky (Reynolds 1988: 94–95).

Užší partnerství s USA bylo pro Británii zásadním cíleným krokem, jehož pomocí si mohla zajistit vliv a postavení světové mocnosti. V takové pozici by totiž byla schopna hájit své zájmy v době pokračujícího mocenského úpadku, při současném růstu mocenského statusu Spojených států, který urychlil dopad druhé světové války. Během studené války dosáhla Británie v řadě oblastí vzájemných vztahů privilegovaného postavení. Vzájemná spolupráce pak hrála zásadní roli v oblasti společného dialogu politických špiček, sdílení informací skrze součinnost zpravodajských služeb a pozdější spolupráce v oblasti jaderných zbraní. Během vývoje tohoto partnerství se zároveň utvářel a rozvíjel bližší vztah mezi čelními politickými představiteli obou zemí. Podle J. B. Élieho je zvláštní vztah Brity považován za nejvyšší možnou úroveň prosazování svých zájmů na mezinárodní úrovni, ačkoli tento status nikdy nebyl pro Brity definitivním a stálým. Byli nuceni hledat si k tomuto postavení neustále cestu (Élie 2005: 64–67).

Dlouhověkost transatlantické spolupráce je do značné míry způsobena tím, že z britské perspektivy zde neexistovala alternativa podobného partnerství. Úspěch evropského integračního procesu a zároveň postupný úpadek vlivu Spojeného království v průběhu 50. a 60. let 20. století vytvářel vhodnou alternativu partnerství vůči britsko-americkému vztahu. Británie však tuto alternativu zavrhl, jelikož odmítala myšlenku ztráty národní suverenity na úkor

federální Evropy, aby nadnárodní entity schopné konkurovat i USA. Navíc ještě v 50. letech zůstávala třetí nejdůležitější světovou mocností a stále tak představovala klíčového amerického spojence. Ani vstup do Evropského společenství v roce 1973 neznamenal pro Spojené království, i přes mezivládní způsob rozhodování v otázkách zahraniční a bezpečnostní politiky, adekvátní alternativu ke zvláštnímu vztahu s USA. Z pohledu Británie byly tyto dvě alternativy chápány spíše jako vzájemně se doplňující. Britský přístup k Evropě je proto považován jako strategický krok v rámci zvláštního vztahu (Élie 2005: 67–70).

3.2 Podstata zvláštního vztahu optikou USA

Aktivní zapojení USA do zahraniční politiky a opuštění politiky izolacionismu mělo své kořeny již v době počínání prezidentů Theodora Roosevelta a Woodrowa Willsona. Oba prezidenti však sledovali odlišné důvody, proč upustit od politiky izolacionismu. Definitivní odklon od politiky izolacionismu, která se vzhledem ke vzrůstajícímu světovému propojování stávala stále méně efektivní, nastal až během 2. světové války, po japonském útoku na Pearl Harbor v roce 1941. Útok na Pearl Harbor znamenal aktivní vstup Spojených států na světovou politickou scénu (Barša 2003: 29; 31).

Trumanova doktrína, vyhlášená roku 1947, oficiálně postavila Spojené státy do čela zahraničně-politického dění v roli globálního hegemonu, přebírajícího otěže od Velké Británie. Principy zahraniční politiky USA v pojetí Trumanovy doktríny byly především o rozšíření politických zájmů na globální úroveň a s tím spojené ochoty převzít vedoucí postavení v boji proti vzrůstajícímu komunistickému nebezpečí ve světě. Proto je tato doktrína také považována za první oficiální vyhlášení politiky zadržování komunismu. Přejít ke globální politice v podobě Trumanovy doktríny znamenal potřebu vojenskopolitického působení na všech kontinentech světa. Příkladem politiky zadržování je dokument Rady pro národní bezpečnost - *NSC 48/2* z roku 1949,

jenž v souvislosti se vznikem Čínské lidové republiky stanovuje Spojeným státům za cíl omezení vlivu komunismu na asijském kontinentu (Krejčí 2009: 30–35). Rozšíření americké strategie zadržování komunismu na globální úroveň posílilo význam spojení s Velkou Británií, která se stala společným ochráncem „svobodného světa“. To dokazuje také americká vojenská zpráva z roku 1950, která zmiňuje potřebu nejen udržovat britsko-americký zvláštní vztah, ale také jej nadále „posilovat“ (Marsh–Baylis 2006: 177–178).

Ačkoli 2. světová válka poskytla nové možnosti pro britsko-americkou spolupráci, americké pohledy na zvláštní vztah se v období nastupující globální zahraniční politiky neustále měnily. Faktory, které přispívaly ke vzniku napětí ve vzájemných vztazích, byly pak zejména americký postup vůči Britům v souvislosti s britsko-americkou poválečnou půjčkou či omezení sdílení jaderných zbraní McMahanovým zákonem¹⁰. Také zde existovala nedůvěra vlády Spojených států k britské socialistické vládě Clementa Attleeho a z britské strany zde byla nedůvěra ohledně studenovélečné politiky Washingtonu. V roce 1950 dokonce upozorňoval americký velvyslanec v Británii Lewis Douglas na napjatou situaci mezi oběma zeměmi. Zvláštní vztah však díky globálnímu politickému vývoji neztratil na významu, ale naopak zvýšil potřebu Washingtonu po spojení se silným partnerem, a to zejména v návaznosti na kritické události bipolárního konfliktu, jakými byly vznik komunistické Číny, berlínská krize, ruské sestrojení a držení jaderné zbraně či kritika americké veřejnosti ohledně globálního rozšíření Trumanovy politiky zadržování (Marsh 2012: 304–6).

Od roku 1946 se stala Británie nejdůležitějším spojencem USA v protisovětské politice v Evropě, až do pozdních padesátých let 20. století tvořila především klíčovou zámořskou základnu pro americké jaderné zbraně. Po roce

---

¹⁰ McMahanův zákon přerušil v roce 1946 britsko-americkou válečnou spolupráci na vývoji jaderných zbraní za účelem udržení monopolu USA na tyto zbraně. Schopnost Britů vyrobit takovou zbraň svépomocí, vedla ke zrušení tohoto zákona. Dřívější spolupráce obou zemí v této oblasti byla významná a na základě dohody Roosevelta a Churchilla mělo použití atomových zbraní podléhat společnému britsko-americkému rozhodnutí (Ball 1995: 439)

1958 došlo také k obnovení úzké spolupráce v oblasti jaderných zbraní na základě zrušení McMahonova zákona (Ball 1995: 440). Přijetí zodpovědnosti za evropskou bezpečnost 5. článkem Severoatlantické smlouvy¹¹ zásadně změnilo americkou obrannou politiku a evropské státy spadající do Severoatlantické aliance se tak staly předsunutou obrannou linií USA (Brzezinski 2004: 40). Role a vliv Velké Británie v udávání směru evropské bezpečnostní a zahraniční politiky v průběhu evropského integračního procesu představovala pro Spojené státy nezanedbatelný přínos. Dalším z aspektů, umožňujících Velké Británii „přednostní“ zvláštní vztah, je také ten, že USA jednoduše nechtějí být vnímány jako aktér, který neustále jedná unilaterálně. O takto spolehlivého a nezávislého spojence z politického i vojenského hlediska Spojené státy usilovaly například již během Johnsonova programu *more flags*¹², tak ve válce proti terorismu (Dumbrell 2004: 444).

4 PROMĚNA SVĚTOVÉHO ŘÁDU PO PÁDU SSSR A STRATEGIE USA

Strmý ekonomický pokles Sovětského svazu vedl i k politickému rozkladu, který nevyhnutelně vyústil na počátku devadesátých let v jeho definitivní rozpad. V polovině 80. let se Sovětský svaz potýkal s problémy v mnoha rozvojových odvětvích a dosahoval zde úrovně rozvojové země. Problémy v oblasti průmyslu, zemědělství, ekologie a byrokratického spravování vyvolávaly krizi sovětského politického systému a nutily politické vedení v zemi k zavádění politických změn, mezi nimiž figuroval i požadavek demokratizace společnosti. Významnou roli v procesu rozpadu sehrála také

¹¹ Článek 5 je ústředním ustanovením zakládající smlouvy NATO - Severoatlantické smlouvy, nebo také Washingtonské smlouvy. Článek 5 zavazuje smluvní strany ke kolektivnímu jednání v souladu s článkem 51 Charty OSN, na pomoc kterémukoli členskému státu, který se stane obětí aktu násilí. Článek byl poprvé uplatněn v reakci na teroristické útoky z roku 2001. Více o článku 5 zde: <http://www.nato.int/terrorism/five.htm>.

¹² Program More Flags vyjadřuje iniciativy amerického prezidenta L. B. Johnsona, zahájené v dubnu r. 1964 o dosažení spojenecké podpory během intervence v Jižním Vietnamu, která byla součástí politiky zadržování komunismu. Ačkoli se Prezident snažil spojeneckou podporu podložit dobrým politickým základem, spíše ze strany členských zemí SEATO, tři ze sedmi zemí (Velká Británie, Francie a Pákistán) podporu odmítly (Colman 2010).

zahraniční politika USA¹³, jenž vyvolávala zvýšený tlak na nároky sovětského vojenského sektoru a přispěla k urychlení selhání sovětského hospodářského systému. Reformní úsilí¹⁴ politického vedení SSSR způsobovalo vnitrostranický rozpor, který se ve svém důsledku stal jedním z klíčových faktorů pro následný kolaps satelitních komunistických režimů. Proces rozkladu Sovětského impéria byl završen dohodou o ukončení existence SSSR a jeho následným oficiálním a definitivním rozpadem od 1. 1. 1992. Jedním z důsledků rozpadu SSSR byla pak nestabilita mezinárodního prostředí, neboť po získání nezávislosti jeho bývalých členů byly tyto obnovené a nově vzniklé státy nuceny potýkat se s mnoha těžkostmi v podobě hospodářských a sociálních problémů, národnostními konflikty či rozmachem organizovaného zločinu (Nálevka 200: 231–234; 240–242).

Konec studené války a rozpad Sovětského svazu přinesly nové zásadní skutečnosti a změny pro mezinárodní systém. Šlo o fakt, že Spojené státy se po vítězství nad Sovětským svazem staly první a jedinou globální velmocí. Zároveň rostla v novém mezinárodním prostředí, charakteristickém absencí ideologických střetů, provázanost mezi státy v globálním měřítku. Spolu s postupným technologickým vývojem snižovala vzájemná provázanost význam národních hranic, které netvořily překážku pro rozvoj obchodu a tok kapitálu. Tento proces, nazvaný globalizace, byl široce přijat americkou politickou i ekonomickou elitou a stal se jejich neformálním ideologickým přístupem, vymezujícím obecný směr a postoj USA v postbipolární éře. Spojené státy se proto svou unikátní mocenskou pozicí a ideologickým přístupem staví do centra tohoto nového, vzájemně propojeného světa. (Brzezinski 1999: 17; Brzezinski 2004: 170–172).

---

13 Zahraniční politika administrativy amerického prezidenta Ronalda Reagana, který zahájil v roce 1983 nové zbrojní závody mezi USA a SSSR skrze program SDI (Strategic Defence Initiative), tzv. „Hvězdné války“. Projekt obranného systému SDI byl založen na předpokladu schopnosti likvidace nepřátelských balistických raket z vesmírného prostoru. Svým finančním a vědecko-technickým rozsahem předčil schopnost jakékoli adekvátní odpovědi ze strany SSSR a odhalil tak skutečnost o kapacitách a rozpoložení sovětského politického systému (Nálevka 2000: 230).

14 Reformním úsilím je myšlena tzv. *Perestrojka* nebo-li „přestavba“ prosazovaná nejvyšším představitelem SSSR – Generálním tajemníkem ÚV KSSS Michaiilem Sergejevičem Gorbačovem. Cílem perestrojky bylo vyvedení SSSR z obecné stagnace prostřednictvím rozsáhlých reforem, a to i v samotném politickém systému (Nálevka 2000: 233)

Převaha Spojených států ale vyplývá hned z několika skutečností. Za prvé ze skutečnosti, že Spojené státy zvítězily nad Sovětským svazem v bipolárním konfliktu globálního charakteru. Druhým faktem americké mocenské převahy je schopnost a kapacity k poskytování veřejných statků na globální úrovni, a to díky své dominanci v ekonomickém¹⁵, vědecko-technickém a vojenském sektoru, které umožňují Spojeným státům vytvářet relativně stabilní strukturu světového politického systému. Nedostižného postavení dosahovaly Spojené státy prostřednictvím nových vědecko-technických objevů. Nová technická zdokonalení přispěla k dosažení schopnosti celosvětového záběru vojenských struktur a udržování převahy v ekonomickém sektoru, především díky náskoku v informačních technologiích. Třetí skutečností mocenské dominance Spojených států je schopnost šířit svou ideologii a v globálním měřítku, prostřednictvím širokého spektra zdrojů propagujících americké hodnoty, od nejrůznějších médií kulturně-informačního charakteru, po různorodé platformy nabízející americký životní styl (Krejčí 2009: 10-11; Brzezinski 1999: 29). Dominantní vliv mají USA také v klíčových mezinárodních institucích¹⁶. Jejich výsadní postavení a slovo v těchto organizacích dává Spojeným státům možnost koordinovat politické, ekonomické a ostatní zásadní otázky na mezinárodní úrovni (Walt 2006: 36–7).

4.1 Zahraně-politická strategie Spojených států amerických

Strategie Spojených států¹⁷ po konci studené války sledovala 3 principy

- 15 O mimořádné ekonomické síle Spojených států svědčí ukazatel podílu na celosvětovém hrubém národním produktu. Podíl USA na světovém hrubém národním produktu, nebo-li podíl na celosvětovém objemu výroby po poválečném zotavení ekonomik evropských států klesl z více než 50% a bezprostředně po konci studené války činil zhruba 30% (Brzezinski 1999: 29)
- 16 Šíření amerických hodnot a jejich široké uznávání po celém světě vytváří síť vlivu USA. Přejímání jejich hodnot v jiných zemích se projevuje skrze mezinárodní institucionalizaci s americkou participací. Účast USA je patrná v mnoha koalicích a spojenectvích slučujících různé regiony. Základními znaky takového proamerického řádu jsou např. systém kolektivní bezpečnosti či regionální hospodářská spolupráce. Jako příklad lze uvést atlantické spojenectví, jehož institucionálním tělesem je NATO či organizace Asijsko-tichomořské hospodářské spolupráce (APEC). V některých mezinárodních organizacích, zejména finančních, mají Spojené státy doslova výsadní postavení a vliv. Například v Mezinárodním měnovém fondu (IMF) či Světové bance, za jejichž vznikem stály americké snahy (Brzezinski 1999: 34–35).
- 17 John Mearsheimer vidí strategii Spojených států („US Grand Strategy“) jako výsledek časných analýz světového řádu Francise Fukuyamy a Charlese Krauthammera navazujících na ukončení studené války. Fukuyama ve své eseji *The End of History* z roku 1989 hovoří o ideologické evoluci, jež

globálního mocenského působení: odrazování potencionálních mocenských vyzyvatelů, ujištění ostatních mocností o ochraně jejich zájmů a potlačování šíření jaderných zbraní. Strategie odrazování byla v rozporu s tradičním přístupem udržování status quo mezi velmocemi a zaměřovala se na vyčerpání či zastrašení všech vojenských mocností, včetně spojenců jako Západní Německo či Japonsko, které by mohly aspirovat na globální mocenské ambice Spojených států. Druhý princip americké strategie zahraniční politiky – ujištění, v sobě zahrnuje vysoké výdaje na obranu, jenž mají zajistit bojovou připravenost a schopnost jednat dříve, než jejich potenciální vyzyvatelé či státy potenciálně schopné vlastními prostředky a kapacitami prosazovat své zájmy v zahraničí. To je zřetelné na příkladu války v Perském zálivu (1990), kde bylo angažmá Spojených států ovlivňováno především zajištěním japonských zájmů, plynoucích z ropné závislosti na této oblasti či převzetí vedoucí role USA na válečné operaci v Kosovu z roku 1999, dříve než by došlo k nezávislému německému angažmá v konfliktu. Americká převaha tedy spočívá v její dominanci ve všech regionech a v absenci jiných mocností, které Spojené státy vylučují z mocenského působení pomocí zastrašení svých oponentů či převzetí jejich strategických závazků (Lind 2007: 10–11).

Zbigniew Brzezinski považuje za klíčový region pro udržení amerického prvenství euroasijský region. V tomto regionu se totiž nachází mocnosti, které po půl tisíciletí ovládaly světové dění. Kontrola tohoto regionu je tedy prvotním zájmem Spojených států. Proto hovoří o „euroasijské strategii“, jejímž cílem je koordinovat *geostrategicky dynamické* státy, schopné stát se hybateli moci v daném regionu a využívat geopoliticky důležité země k americkým národním zájmům. Za *geostrategické* aktéry podle Brzezinskiho Washington považuje státy, jenž mají potenciál ovlivňovat geopolitické dění na úkor amerických zájmů. Geopoliticky důležité země se pak, díky své zeměpisné či jinak

---

přináší konečnou formu světového vládnutí, kde vítězí liberální demokracie. Krauthammer ve svém článku *The Unipolar Moment* hovoří o nepřekonatelném mocenském postavení USA ve světovém systému a apeluje na americké politické představitele k využívání této moci, pokud bude potřeba (Mearsheimer 2011: 16).

strategicky významné poloze, stávají cílem a dějištěm aktivního působení geostrategických států (Brzezinski 1999: 37; 46–47).

K důležitým zájmům USA patří také bránění šíření jaderných zbraní a dalších zbraní hromadného ničení, které ztěžují využití strategické podpory sousedních států a samotné vedení války proti státům vlastnícím tyto zbraně (Lind 2007: 10–11). Globální dominance, která spočívá v udržování amerického prvenství a celosvětové šíření prostředku politické spřízněnosti a poslušnosti v podobě liberální demokracie nutí Spojené státy zajímat se aktivně o politiku každého státu. Proto zastánci této ideologie věří v právo i povinnost zasahovat do politických procesů jiných států. V myšlení čelních amerických představitelů se však odrážejí dva přístupy k realizaci svých cílů. Střetávají se zde vize - neokonzervativců a liberálních imperialistů. Neokonzervativci ze svého výjimečného hegemonického postavení upřednostňují použití síly k dosažení svých zahraničně-politických cílů, často skrze unilaterální jednání bez ohledu na spojení. Naopak liberální imperialisté věří v omezené účely pro použití své síly, a proto se opírají o úzká spojení se svými tradičními spojenci a mezinárodními organizacemi (Mearsheimer 2011: 19).

5 ZVLÁŠTNÍ VZTAH V POSTBIPOLÁRNÍ ÉŘE

Světová politika prošla po konci studené války významnými změnami, avšak základní povahu mezinárodního systému neovlivnila. Anarchický charakter mezinárodního systému stále vedl státy k obavám z mocenského vzestupu ostatních států. Stejně tak v případě prvenství USA se státy obávají uplatňování enormní americké moci ve vlastní prospěch, na úkor zájmů ostatních. Walt říká, že konflikt zájmů mezi zahraniční politikou USA a jinými státy je z mnoha důvodů nevyhnutelný a pokud nastane, slabší státy se musí přizpůsobit¹⁸ (Walt 2006: 72–73). Tyto obavy nemusí ovlivnit ani skutečnost, že

---

¹⁸ Rozdílnost názorů mezi USA a ostatními státy se mohou například projevit v ekonomických zájmech, či v lidskoprávních otázkách, vlivem rozdílných historických a kulturních tradic v daném regionu (Walt 2006: 73).

politika Spojených států byla v minulosti soustavně vedena motivy pro „vyšší dobro“, neboť ta sama o sobě nezaručí povahu jejich budoucí politiky. Americká moc proto způsobuje obavy ostatních států. Jak oxfordský historik Timothy Garton prohlásil: „*Problém s americkou mocí není to, že je americká. Problém je jednoduše moc. To může být nebezpečné i pro archanděla, vládnout takovou mocí*“ (Garton 2002).

Globální hegemonické postavení převzaly Spojené státy od Velké Británie bez známky konfliktů v průběhu britského geopolitického úpadku, jenž se odehrával během dvou světových válek. Po roce 1945 přestal být světový politický systém založený na udržování rovnováhy mezi evropskými mocnostmi a transformoval se do bipolárního soupeření dvou hlavních velmocenských rivalů – USA a SSSR. Vítězství v tomto globálním konfliktu vyneslo Spojené státy do pozice světové supervelmoci (Krejčí 2009: 19–20).

Konec studené války a následná proměna světového řádu zbavily britsko-americké spojení důležitého podnětu pro vzájemnou úzkou spolupráci – Sovětské hrozby. Tato spolupráce spočívala jak v rovině bilaterálních vojenských vztahů, tak v širší rovině Severoatlantické aliance.

Obava států z amerického prvenství po pominutí největší bezpečnostní hrozby ukončením bipolárního soupeření vyvolává otázku o dalším vývoji vzájemné spolupráce. Otázkou tedy je: jaké motivy vedly obě země k zachování a pokračování blízkých vzájemných vztahů? Jaké příčiny stály za vývojem Severoatlantické aliance, primárně vzniklé proti sovětské hrozbě a jaká byla role NATO v novém mezinárodním řádu?

5.1 Role NATO v postbipolární éře

Vznik Severoatlantické aliance byl důsledkem studenoválečné politiky a jedním ze zahraničně-politických záměrů Velké Británie. Primárním důvodem

vzniku bezpečnostní obranné aliance NATO bylo zajištění bezpečnosti a obrany členských států proti sovětské hrozbě. Vznik této aliance zajistil členským státům přítomnost amerických vojsk na evropském kontinentě a tím protiváhu sovětské hrozbě (Doljaková–Čurdová 2012: 118). Ačkoli cílem aliance bylo zajistit obranu proti zjevnému vojenskému útoku ze strany Sovětského svazu a států Varšavské smlouvy, v postbipolárním období získala tato aliance paradoxně nový význam. V důsledku rozpadu Sovětského svazu a Varšavské smlouvy usilovala následně řada jejích bývalých států o vstup do západní bezpečnostní aliance. V této fázi sehrála NATO do značné míry politickou roli, neboť přistupujícím státům bývalé Varšavské smlouvy kladla výměnou za členství požadavky na reformu politiky v souladu s demokratickým charakterem vlády a stala se tak podstatným činitelem v procesu upevňování demokracie ve střední a východní Evropě (Weinrod 2012: 3). Rozšiřováním aliance tak USA nejen posílily základnu svých spojenců, ale také zamezily vzniku jiné vojensko-bezpečnostní organizace v Evropě, která by NATO nahradila. Severoatlantická aliance také umožnila Spojeným státům prosazovat v Evropě svůj vliv a kontrolu¹⁹ nad vojenskými možnostmi evropských států a zároveň kontrolu nad evropskými záležitostmi, jimiž se NATO zabývalo. V alianční politice se tak promítá americká strategie o udržení svého globálního mocenského postavení, neboť USA hrály významnou roli v následném procesu rozšiřování NATO (Walt 2006: 45).

V další fázi vývoje NATO rozšířilo svou obranu mimo vlastní území, když poprvé vstoupilo do konfliktu odehrávajícího se na Balkáně (1992), resp. mimo území tvořící NATO. Akční rádius NATO se rozšířil také prostřednictvím vlastní programové iniciativy, která napomáhá šířit základní demokratické hodnoty do nečlenských zemí skrze různé formy spolupráci v oblasti bezpečnosti²⁰. V roce

---

19 *Supreme Allied Commander Europe* (SACEUR) je funkce Vrchního velitele spojeneckých sil v Evropě. Tato významná funkce zůstala, i přes snahu Francie o dosažení evropského velení, mandátem v držení USA (Walt 2006: 45).

20 Nejvýznamnějším programem vyvinutým Severoatlantickou aliancí je *Partnerství pro mír* (PfP). Jedná se o dvoustranný program v oblasti bezpečnosti mezi NATO a každým jedním státem. Cílem programu je možnost seznámení daného státu prakticky se všemi obory činnosti NATO, zejména vojenská spolupráce v podobě cvičení, civilní krizové plánování či spolupráce v oblasti životního

2001, v reakci na teroristické útoky na USA z 11. září, se postupně Severoatlantická aliance po boku Spojených států stala hlavní silou ve vojenské operaci v Afghánistánu (Weinrod 2012: 3).

Severoatlantická aliance svou vojensko-bezpečnostní strukturou představuje zásadní článek britsko-amerického partnerství a zastávala pro obě země významnou úlohu v jejich historickém i současném zahraničně-politickém vývoji.

5.2 Význam zvláštního vztahu v postbipolární éře

Úpadek vlivu v mezinárodní politice během studené války odsunul Velkou Británii do pozadí za dva hlavní velmocenské rivaly – USA a Sovětský svaz, do podoby věrného spojence Spojených států (Morris 2011: 334). Spojené státy se v novém světovém řádu natolik vzdálily kterékoli jiné zemi na světě, že jim nebylo možné mocensky konkurovat (Brzezinski 2004: 7). Podstata strategických závazků Spojených států k Velké Británii, potažmo evropskému kontinentu s pádem sovětské hrozby pominula. USA proto mohly zaměřit své alianční vazby na kteréhokoli jiného strategického spojence.

Naopak Velká Británie, jejíž zahraniční politika byla do značné míry ovlivněna studenou válkou, stála v nové postbipolární éře před otázkou, jakým směrem se bude její zahraniční politika nadále ubírat. Ekonomický a politický vývoj na evropském kontinentu v podobě vzestupu Evropského společenství, politická destabilizace balkánské oblasti a nová skutečnost v podobě americké unipolarity představovaly pro Londýn výzvy, kterým coby tradiční klíčový aktér v mezinárodním systému musel čelit (Doljaková–Čurdová 2012: 130–1).

Přechod k unipolárnímu uspořádání mezinárodního systému může v kontextu aliančního chování vést k rozdílům v chápání hrozeb mezi hegemonem

---

prostředí a vědy. V současné době se programu účastní 22 zemí. Podrobnější informace o programu PfP na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm.

a jeho spojenci. Spojené státy, coby globální hegemon, tedy mohou chápat hrozby nejen v odlišné míře, ale i dimenzi, než ostatní regionální velmoci a mohou proto sledovat odlišnou zahraniční politiku. Taková asymetrie v chápání hrozeb může vést ke vzájemným neshodám mezi aliančními partnery a způsobit mezi nimi strategickou nejistotu (Press–Barnathan 2006: 275–7). Jak uvádí Stephen Walt, i blízcí spojenci Spojených států, kteří vnímají jejich moc jako pozitivní realitu, mohou mít obavy z legitimacy a morální přijatelnosti jejich politiky. Spojenci proto mohou pomocí *měkkého vyvažování* moci Spojených států (tzv. „*soft balancing*“) činit určité kroky vedoucí ke zmírnění takových důsledků (Walt 2006: 18).

Britsko-americká spolupráce však přetrvala na nadstandardní úrovni, především v zahraniční a bezpečnostní politice. Nové zahraničně-politické výzvy toto partnerství ještě posílily. V následujících podkapitolách uvádím, jaké jsou příčiny pokračující spolupráce a partnerství obou zemí.

5.2.1 Význam zvláštního vztahu v postbipolární éře britskou optikou

Po konci studené války vstoupil zvláštní vztah do zcela nové etapy mezinárodního řádu. Britsko-americké spojenectví, nejenže přestalo tuto globální přeměnu mezinárodních vztahů, ale v reakci na teroristické útoky z 11. září 2001 vyšlo z globální transformace ještě posíleno. Z povahy svého dřívějšího dominantního postavení v mezinárodním systému britští představitelé od konce druhé světové války nadále usilovali o pozici v centru mezinárodního dění. Avšak v poválečném období a během studené války Británie nebyla v pozici, kdy by byla schopna jakkoli vnucovat svou vůli zbytku světa. Jak hospodářské, tak vojenské kapacity Velké Británie nedosahovaly potřebné úrovně, nutné k realizaci svých cílů (Daddow–Schnapper 2013: 337). Jakým způsobem tedy mohl Londýn zajišťovat své klíčové národní zájmy?

Britskou alternativou se stala silná vazba na alianční vztahy a

přizpůsobení svého zahraničně-politického přístupu transatlantickému modelu. Cílem Velké Británie v oblasti zahraniční politiky bylo po konci studené války nadále setrvat v pozici aktéra s globálními zájmy. Avšak pro zajištění kontinuálního vývoje nadstandardního partnerství obou zemí bylo potřeba jej v novém světovém řádu nadále potvrdit a upevnit. Kontinuita nadstandardního britsko-amerického partnerství ale ze své asymetrické povahy byla spíše jednostrannou otázkou. Spojené státy byly mnohem důležitějším a vlivnějším partnerem v mezinárodním systému než Velká Británie, a měly proto více možností k vlastnímu zajištění mezinárodního partnerství²¹, proto byla kontinuita a utvrzování britsko-amerického spojení důležitým zájmem, zejména pro Londýn. Británie tak byla nucena podnikat kroky k trvalé vazbě na USA pomocí nepřetržitých diplomatických a vojenských styků (Daddow–Schnapper 2013: 337; J.B.Élie 2005: 74).

Londýn, jenž úzce spolupracoval se Spojenými státy již od roku 1945, si byl vědom, že způsobem k dosažení svých zahraničně-politických cílů v novém uspořádání světového řádu se Spojenými státy v čele, je zejména setrvání této koalice. Britští politici otevřeně přiznávali, že při nově vzniklém rozložení moci a skutečnosti, že Spojené státy jsou světovou supervelmocí, bylo dosažení globálních politických cílů bez spolupráce s USA nemožné. Úzké napojení na USA bylo přetrvávajícím rysem britské zahraniční politiky 21. století, a to jak v případě labouristické, tak konzervativní vlády²². O kontinuálním pozitivním koaličním přístupu britských politiků vypovídá i názor stínového ministra zahraničí, člena Konzervativní strany Williama Hagua, který ještě v době před příchodem do konzervativní vlády do úřadu (2006) prohlásil: „*Předtím, než*

21 Jednou z těchto alternativ pro USA se zdálo být v letech 1989 až 1991 také tzv. „partnerství ve vedení“ s Německem, které by Spojeným státům zajišťovalo silného spojence v otázce evropské politiky. Toto partnerství však kromě politiky sjednocení Německa neukázalo žádný reálný základ a nenaplnilo americká očekávání (J.B.Élie 2005: 74; 76).

22 Praktickým příkladem britské vládní podpory Spojených států v postbipolární éře je také politika uplatňovaná vůči obyvatelům Čagoských ostrovů v Indickém oceánu, jenž patří do britských teritorií. Tí byli v 60. a 70. letech 20. století deportováni ze svých ostrovů za účelem vybudování americké vojenské základny na místním ostrově Diego García. Po teroristických útocích z 11. září britská vláda v důsledku podpory americké blízkovýchodní politiky vynaložila mnoho finančních prostředků a zaváděla nedemokratická opatření k udržení Čagosanů v exilu (Harris 2013: 17).

přijdeme do vlády, chceme mít nejhlubší možné porozumění, jak by měla být zahraniční politika prováděna a při tom se znovu díváme na mnoho otázek. Ale v jedné věci máme od počátku jasno: naše vztahy se Spojenými státy americkými jsou jádrem naší zahraniční politiky, a budou jedním z hlubokého a trvalého partnerství“ (Hague cit. dle Daddow–Schnapper 2013: 337).

Důvodem pro silné transatlantické vazby jsou i omezené možnosti příklonu k jinému, dostatečně silnému partnerství k prosazování britských zahraničně-politických zájmů. Evropská unie není z britské perspektivy atraktivní alternativou britsko-amerických vztahů, neboť ačkoli představuje světově významného ekonomického aktéra, její vojenské a diplomatické schopnosti jsou oproti USA velice omezené²³. Dalším důvodem je odlišný pohled Evropy a Ameriky na využívání moci v mezinárodním systému. Zatímco Washington spatřuje organizaci moci v mezinárodním systému na základě výkonu moci, evropská vize mezinárodních vztahů vychází z integračních procesů Evropské unie, založených na mezinárodních smlouvách a právu (Carswell 2014: 33).

Po ukončení bipolárního konfliktu se britské snahy o opětovné dosažení globálního vlivu projeví v několika případech vojenského angažmá v zahraničí během následujících let. Jmenovitě se jednalo o operace v Perském zálivu (1990 – 1991) a v bývalé Jugoslávii (1992 – 1995) během vlády Konzervativců a po nástupu labouristické vlády při vojenských intervencích v Kosovu (1999), Afghánistánu (od roku 2001) a Iráku (2003 – 2011). Tyto operace demonstrují ochotu a schopnost Velké Británie jednat na mezinárodní úrovni i bez souhlasu

²³ Debata o orientaci britských vztahů na Evropskou unii a Spojené státy je rozdělena do dvou táborů – pro-evropských a pro-amerických příznivců. Příznivci posilování evropského partnerství zdůrazňují především hospodářsky výhodnější geografickou blízkost s Evropou a britské postavení v EU, kde Londýn mezi několika málo evropskými mocnostmi disponuje mnohem větším vlivem než v rámci transatlantického partnerství, stavícího Británii do politicky podřadnější role *junior partnera* (Rachman 2001: 13). Avšak ani při výrazné ekonomické výkonnosti Evropské unie, nedosahuje vlastní vojenský potenciál zdaleka tak vysoké úrovně v porovnání s USA. Vývoj vojenských i ekonomických kapacit má navíc klesající tendenci a je nižší, než v době intervence v Kosovu (1999), kdy její vojenské údery vytvořily více než 4%. Vzhledem ke skutečnosti, že v horizontu příštích 10 let se očekává pokles světové tržní produkce EU, je další stagnace vojenského sektoru více než pravděpodobná (Carswell 2014: 32).

tak důležité mezinárodní organizace, kterou je OSN.

5.2.2 Význam zvláštního vztahu v postbipolární éře optikou USA

Náprstá převaha USA v mezinárodním systému po studené válce znamenala možnost volby v alianční politice. Díky výsadnímu postavení nejsou Spojené státy nuceny udržovat rozsáhlé koalice a mohou si tak de facto vybírat mezi různými aliančními partnery. Své partnery také mohou upřednostnit na základě různých kritérií, například na ideologické integritě či vůli daného státu sdílet a následovat jejich zájmy²⁴ (Walt 2009: 95).

Velká Británie je pro Spojené státy významným spojencem z několika důvodů. Především se jedná o tyto tři významné aspekty: „fyzické a materiální kapacity“, „diplomatická podpora“ a „legitimační role“. Také dlouhodobá spolupráce a vybudované struktury ve vojenském sektoru a v oblasti zpravodajských služeb tvoří efektivní a hodnotný prvek vzájemné důvěry pro výsadní spojenecké postavení a udržování vzájemného partnerství.

Významným přínosem je Velká Británie pro USA v diplomatické rovině, neboť napomáhá Spojeným státům zajišťovat silnou vazbu evropských bezpečnostních a obranných struktur na Severoatlantickou alianci (Dobson – Marsh 2014: 268–9). Úsilí Velké Británie začlenit atlantický bezpečnostní vztah do Smlouvy o EU poskytl Velké Británii roli „atlantického zprostředkovatele“, a stala se (zejména během vlády Tonyho Blaira) aktivním mediátorem amerických zájmů na půdě Evropské unie. Americké názory, jenž se promítaly do oblasti výdajů na obranu, výzkumu a zadávání veřejných zakázek Evropské unie, vedly k vytvoření unijní vojenské struktury, jenž zůstala podřízena NATO. Prostřednictvím podpory Velké Británie tak USA skrze NATO posílilo svůj vliv v bezpečnostních a obranných otázkách Evropské unie²⁵ (Élie 2005: 76).

²⁴ Závislost na tvorbě aliancí Bushova administrativa explicitně vymezila na základě „ad hoc“ způsobu. V roce 2005 tehdejší ministr obrany Donald Rumsfeld hovořil možných aliančních partnerech jako o *koalici ochotných* (Walt 2009: 95)

²⁵ Posílení vztahů s Evropou a společně koordinovaná politika má pozitivní dopad při prosazování zahraničních zájmů Spojených států. To se projevilo například posílením vojenské role v Afghánistánu, ústředním diplomatickým postupem vůči nukleárnímu programu Íránu, či kultivací

Stálé místo Británie v Radě bezpečnosti OSN a vlivné vazby na státy bývalého britského impéria jsou užitečnými nástroji k prosazování amerických zájmů²⁶. Spojeným státům také výrazně usnadňuje realizaci jejich zahraničně-politických cílů otevřená britská názorová podpora, která do jisté míry ospravedlňuje americký unilateralismus. Bez této podpory, kterou se Washington často hájí, by Spojené státy mnohem více byly vystaveny mezinárodnímu nařčení z unilateralismu. S touto skutečností souvisí také všeobecně dobré americké veřejné mínění ohledně Velké Británie, která je podle veřejných průzkumů považována za nejdůležitějšího, a v případě krize nejspolehlivějšího bilaterálního světového partnera (Dobson–Marsh 2014: 269).

Výčet těchto skutečností tvoří při vysokých vojenských a strategických ambicích globálně aktivních Spojených států podstatné faktory pro kontinuální vývoj zvláštního vztahu a ukazuje na pokračující nezanedbatelnou a strategickou úlohu Velké Británie pro Spojené státy.

6 BRITSKO-AMERICKÉ ALIANČNÍ VÁLKY V DOBĚ AMERICKÉ UNIPOLARITY

Vývoj principů zahraniční politiky Spojených států byl po americkém vítězství ve studené válce velmi dynamický a odrážel vize jednotlivých amerických prezidentů. Na počátku 90. let byla představa o americké vůdčí roli v mezinárodním systému označována americkým prezidentem Georgem H. W. Bushem jako „*Nový světový řád*“. Nový světový řád zdůrazňoval naději v šíření demokratických hodnot v globálním mezinárodním systému (Brzezinski 2004: 165–6).

---

transatlantického obchodu. Tato transatlantická spolupráce má však také své limity. Evropský názor se v řadě zahraničně-politických otázek liší od amerického a znesnadňuje tak schopnost vzájemně ovlivňovat světové dění. Takovým příkladem je i chápání hrozby islámského terorismu a nástrojů jeho řešení. Tato názorová rozdílnost se projevila především v otázce Iráku, později také v Afghánistánu. Neshody ohledně politického přístupu Evropy a Spojených států se liší také v otázce izraelsko-palestinského konfliktu (Niblett 2007: 634–635).

26 Britský diplomatický vliv nejen v bývalých koloniích se projevila například během války v Afghánistánu (2001-) a války v Iráku (2003-2011). Britský vliv na Středním východě pomohl během války v Afghánistánu zajišťovat zpravodajství a vzdušný prostor pro vojenské operace vedené z Pákistánu (Dobson–Marsh 2014: 269).

Zahraněně-politická doktrína následujícího prezidenta Billa Clintona představovala odklon od pojetí nového světového řádu spíše k ústřední roli globalizačních procesů. Tyto procesy ovlivňovaly světovou provázanost a snižovaly politický vliv²⁷ (Brzezinski 2004: 165–6).

Následkem teroristických útoků z 11. září 2001 se znovu a zásadně změnila definice americké zahraniční politiky. Poté, co americký prezident George W. Bush označil globální nadvládu USA v boji proti terorismu za cíl zahraničně-politického angažmá, stala se mocenská převaha Spojených států nad ostatními mocnostmi jasně definovaným záměrem jejich zahraniční a bezpečnostní politiky²⁸ (Brzezinski 2004: 166–167).

V době americké unipolarity bojovaly USA ve čtyřech „velkých válkách“.²⁹ Jednalo se o operace „Pouštní bouře“, „Spojenecká síla“, „Trvalá svoboda“ a „Irácká svoboda“. Během těchto operací USA bojovaly proti iráckému režimu Saddáma Husajna, Srbsku a hnutí Tálíbán, působícím na území Afghánistánu. Ve všech konfliktech disponovaly USA vždy několikanásobně vyšší vojenskou převahou, schopnou porazit nepřítele (Walt 2006: 35).

Velká Británie se podílela na všech těchto operacích a sehrála v novém

27 Principy zahraniční politiky za vlády Billa Clintona, prvně zvoleného prezidenta v postbipolární éře, se změnily z předchozí politiky zadržování komunismu na politiku „rozšiřování“ světového společenství. Spojené státy usilovaly o rozšiřování společenství demokratických států a izolaci těch nedemokratických. Snaha Clintona o konsolidaci ekonomiky a společnosti se spolu s technologickým vývojem se odrážela v jeho vizi globalizace (Krejčí 2009: 281–282).

28 Zahraniční a bezpečnostní politika USA je formulována v dokumentu Národní bezpečnostní strategie „National Security Strategy“ (NSS). Tento dokument je od roku 1945 zákonem stanovenou součástí každé americké administrativy (Khol 2005: 72). Národní bezpečnostní strategie první administrativy G. W. Bushe byla zveřejněna 20. září 2002 (Khol 2005: 74). Cíle Bushovy NSS byly výrazně poznamenány útoky z 11. září. V NSS 2002 se odráží nový přístup v použití své moci a vojenských sil. Ty budou využity jak v aktivním boji s mezinárodním terorismem ve všech jeho podobách, tak při prosazování svých zájmů a hodnot, jimiž je podpora svobody a demokracie. NSS 2002 však také otevřeně počítá s použitím vojenských prostředků k udržení svého mocenského postavení či zastrašení případných vyzyvatelů a na rozdíl od předešlé strategie zachování vedoucí role Spojených států v mezinárodním systému skrze spolupráci, se stává strategií vůdčí role skrze akci a jednostranná rozhodnutí v případě potřeby. Nové pojetí hrozby vládou prezidenta Bushe také definuje aktivní přístup spolu s politikou preemptivního zásahu vůči tzv. „darebáckým státům“ či státům, vyvíjející zbraně hromadného ničení (ZHN) (Khol 2005: 76).

29 Označením „velké války“ je v tomto případě myšleno, že se jednalo o mezinárodní konflikty většího charakteru a významu, kde počet obětí přesáhl více než jeden tisíc (Eichler 2006: 98).

unipolárním systému pro Spojené státy roli důležitého spojence. Vzhledem k odlišnosti zájmů a chápání hrozeb mezi hegemonem a jeho spojenci však mohla americká zahraniční politika představovat pro Velkou Británii rozpor s její zahraniční politikou a způsobit odklon od britsko-amerických nadstandardních vztahů. V následujících podkapitolách proto rozebírám výše zmiňované případy společného britsko-amerického vojenského angažmá z hlediska významu spolupráce a role obou koaličních partnerů.

6.1 Válka v Perském zálivu - operace Pouštní bouře

Válka v Perském zálivu byla prvním velkým konfliktem po konci studené války. Po defenzivní operaci zaměřené na obranu spojenců v regionu, zvané *Pouštní štít*, následovala bojová fáze tohoto konfliktu – operace *Pouštní bouře*. Operace Pouštní bouře začala 17. ledna 1991 a byla ukončena 28. února stejného roku po vítězství mezinárodní koalice. Cílem této operace bylo osvobození Kuvajtu, napadeného Irákem 2. srpna 1990 (Tucker 2010: 355).

Irácké obsazení Kuvajtu představovalo přímou vojensko-politickou hrozbu nejen pro samotný Kuvajt, ale také pro celý arabský svět. Také mezinárodní společenství čelilo v nastálé situaci riziku selhání mezinárodního práva v případě své nečinnosti. OSN proto vydala řadu rezolucí³⁰, které v konečném důsledku zlegitimizovaly vojenský zásah proti Iráku (Eichler 2006: 103).

6.1.1 Charakter operace Pouštní bouře

Irák představoval pro spojence velkou výzvu. Ačkoli kvality irácké armády nedosahovaly úrovně západních států, v době vypuknutí konfliktu Irák disponoval čtvrtou nejpočetnější armádou světa a podle statistik budily jeho síly

---

30 Rezoluce vydané Radou Bezpečnosti OSN proti irácké agresi postupně zvyšovaly nátlak na ukončení okupace Kuvajtu. Rezolucí bylo celkem dvanáct, počínaje rezolucí č. 660. Tato rezoluce požadovala stažení iráckých vojsk z Kuvajtu. Poslední rezoluce č. 678 legitimizovala použití všech dostupných prostředků pro členské státy, k dosažení požadavků rezoluce č.660 (Eichler 2006: 105).

působivý dojem³¹. Strategii spojenců tvořily dvě fáze. První spočívala v omezení armády Iráku skrze zničení jeho řídicích a komunikačních center a logistické podpory pro irácká vojska. Tato část byla provedena leteckými silami. Druhá fáze pak spočívala v přímém pozemním střetu spojeneckých sil s iráckými (Tucker 2010: 355).

6.1.2 Role Spojených států

Zahraniční politiku Spojených států vůči Iráku ovlivňovala skutečnost, že Perský záliv byl považován za oblast jejich strategických zájmů³². Spojené státy v důsledku Íránské revoluce (1979) přeměrovaly, s jistou mírou tolerance, své zahraničně-politické vztahy v blízkovýchodním regionu z Íránu na agresivní irácký režim Saddáma Husajna. Po irácké invazi do Kuvajtu a snaze o jeho anexi však musel Washington na tuto agresi reagovat. Motivem pro odpověď Spojených států se stala bezpečnost prozápadně orientovaných sunnitských spojenců. Ti byli pro USA nejen dodavateli ropy, ale také odběrateli amerických zbraní (Nálevka 2005: 92; Eichler 2006: 98–9).

Saddáмова agrese vyvolala celosvětový odpor veřejného mínění a Washington tak získal během svého multilaterálního diplomatického působení širokou podporu pro připravovaný vojenský zásah proti Iráku. Mezinárodní protiirácká diplomatická kampaň, vedená administrativou amerického prezidenta George H. Bushe, vyústila k vytvoření dočasné koalice 33 států, jenž se postavily proti Saddámově agresivnímu jednání. USA v tomto konfliktu sehrály vůdčí úlohu nejen v diplomatické rovině, ale také ve vojenské (Eichler 2006: 104–5).

Vojenský podíl Mezinárodních sil OSN pro operaci Pouštní bouře tvořily z největší části americké vojenské prostředky a síly³³. Koaliční síly také podléhaly

---

31 Proti Saúdské Arábii nasadil Irák kolem 400000 až 450000 vojáků, vlastnil zhruba 3000 děl a 4000 tanků a asi 1000 letadel sovětského typu a systém vzdušné obrany, který zahrnoval kolem 10000 protiletadlových raket a 7000 protiletadlových děl (Tucker 2010: 355).

32 V lednu 1980 prohlásil prezident James Carter oblast Perského zálivu za životně důležitý zájem pro USA. Učinil tak v souvislosti s invazí SSSR do Afghánistánu z roku 1979 (Nálevka 2005: 92).

33 Dohromady během operace Pouštní štít a Pouštní bouře čítaly celkové vojenské síly 50 spojeneckých

americkému vojenskému velení³⁴(Eichler 2006: 104–6).

6.1.3 Role Velké Británie

Skutečnost, že pro vládu Margareth Thatcherové měly alianční vztahy se Spojenými státy velmi vysokou hodnotu dokazuje i vyjádření poradce Thatcherové pro zahraniční politiku Percy Cradock, který o Spojených státech řekl, že „*poskytují základní záruku [britské] bezpečnosti. V rozsáhlých oblastech se britské a americké politiky přirozeně shodovaly*“ (Cradock cit. dle Davidson 2011: 52).

Irácká agrese také ohrožovala britské politické a ekonomické zájmy v tomto regionu. To také Margareth Thatcherová zdůraznila v rozhovoru s americkým prezidentem po invazi „*pokud by Saddám Husajn překročil hranice do Saúdské Arábie, mohl by pokračovat přímo dolů do zálivu během několika dní. Pak by kontroloval 65 procent světových zásob ropy a mohl nás všechny vydírat*“ (Thatcherová cit. dle Davidson 2011: 53). Strategické zájmy Velké británie byly jedním z hlavních důvodů, které formovaly britskou politiku a angažmá v Perském zálivu (Davidson 2011: 55).

Britské politické špičky jednaly od začátku ve prospěch spojeneckého zásahu po boku USA, a to nejen když premiérka Margareth Thatcherová bez otálení odeslala britská vojska do Perského zálivu, ale také když následně (v listopadu 1990) zvolený premiér John Major usiloval o veřejnou i parlamentní podporu pro angažmá v této válce, která by podle veřejných i politických odpůrců mohla být zdlouhavá, nákladná a bez jednoznačného výsledku (Tucker 2010: 1271).

Britské letecké, námořní a pozemní síly tvořily po amerických druhé největší síly tohoto konfliktu (Tucker 2010: 1271). Přestože ostatní státy koalice

---

zemí 737000 vojáků, 190 námořních plavidel a 1800 letadel. Vojenské kapacity USA činily z tohoto výčtu nejvyšší podíl, když poskytly 532000 vojáků, 120 lodí a 1700 letadel. Velká Británie – druhý největší přispěvatel, poskytla 45000 vojáků, 9 lodí a 23 letadel (Tucker 2010: 365).

34 Koalici armád v Perském zálivu v roce 1991 vedl americký generál Norman Schwarzkopf (Nálevka 2005: 92).

neusilovaly o pokračující represivní kroky vůči Saddámovu režimu v Iráku, Británie podporovala nejen americké ekonomické sankce vůči Iráku, ale také spolu s USA zajišťovaly bezletovou zónu nad severním Irákem, ovládaným separatistickou kurdskou vládou (Tucker 2010: 1272).

Britská podpora v operaci Pouštní bouře proto byla pro Spojené státy významná nejen z hlediska poskytnutých vojenských kapacit, ale také, na rozdíl od ostatních koaličních zemí, z hlediska podpory americké represivní politiky vůči režimu Saddáma Husajna.

6.2 Kosovo - operace Spojenecká síla

Kosovská otázka byla důsledkem dlouhodobého sporu mezi srbskou a albánskou populací, a to i navzdory skutečnosti, že z etnického hlediska zde dominovali Albánci. Od konce 60. let 20. století se v důsledku sílící politické nespokojenosti Albánců rostl nesoulad mezi Srby a Albánci, který se projevoval oboustranným politickým i etnickým odporem³⁵. Situace po rozpadu Jugoslávie (1992) vedla k ozbrojenému odporu Kosovské osvobozené armády (UCK) proti Srbsku, s cílem dosáhnout separace Kosova a jeho následné připojení k Albánii. Postupná eskalace zbrojených střetů mezi albánskou a srbskou stranou se změnila v ozbrojený konflikt na celém území provincie. Po sérii represí ze strany Srbů, které nastaly po událostech v oblasti Drenica v roce 1998, přerostl konflikt do mezinárodních rozměrů a vyžádal si aktivní vstup mezinárodních organizací včetně NATO (Nálevka 2005: 251; Eichler 2006: 114). V důsledku selhání diplomatických jednání s cílem dosáhnout mírového řešení³⁶ byl vojenský

35 Napětí mezi Srby a Albánci narůstalo v 80. letech 20. století, kdy se Srbské nacionalistické tendence projevovaly požadavkem na zrušení autonomie Kosova a Vojvodiny prostřednictvím memoranda Srbské akademie věd (1986), následované srbskými masovými shromážděními nacionalistického charakteru (1989). Reakcí kosovských Albánců se stal bojkot srbských institucí a zřízení vlastních, což v roce 1992 vedlo k neoficiálnímu vytvoření Republiky Kosovo, která však nebyla mezinárodně uznána (Nálevka 2005: 251).

36 Diskuze o dosažení míru (pod hrozbou leteckých úderů NATO) probíhala od ledna 1999 prostřednictvím kontaktní skupiny pro krizi v Kosovu, které se kromě aktérů samotného konfliktu účastnily USA, Velká Británie, Francie a Rusko a která na následném jednání v Rambouillet nedaleko Paříže, připravila půdu pro návrh „významné autonomie“ Kosova. Návrh dohody z Rambouillet však nebyl na březnových pařížských jednáních přijat srbskou stranou a jeho zamítnutí se stalo spouštěcím mechanismem vojenské intervence NATO. Přijetí navrhovaných podmínek srbským prezidentem

zásah sil NATO spuštěn dne 24. března 1999, i přes nesouhlas Rady Bezpečnosti OSN (Nálevka 2005: 252).

6.2.1 Charakter operace Spojenecká síla

Cílem operace Spojenecká síla bylo předejít hrozbě humanitární katastrofy a snaze zabránit etnickým čistkám³⁷. Vojenský zásah NATO byl ovlivněn politickým faktorem, neboť členské státy NATO zde nečelily potenciální hrozbě a vojenský zásah měl proto nízkou podporou veřejného mínění. Tím byly kladeny vysoké nároky na případné riziko aliančních ztrát. Charakter operace byl proto koncipován do nepřímého vojenského střetu v podobě velké letecké ofenzívy, což však znemožňovalo poskytnutí bezprostřední ochrany albánskému obyvatelstvu (Eichler 2006: 116).

Kapitulace Slobodana Miloševiče nebyla výsledkem pouze masivní vzdušné kampaně NATO, neboť její dopad nebyl pro Srbský režim natolik zásadní. Severoatlantická aliance byla nucena v pozdějších diplomatických jednáních ustoupit ze svých původních požadavků³⁸, ale také úspěšné diplomacie a tlaku ze strany Ruské federace³⁹ (Dixon 2003: 84).

6.2.2 Role Spojených států

Spojené státy zastávaly v mezinárodním diplomatickém řešení kosovské krize roli hlavního činitele a arbitra, jenž se jednostranně postavil na stranu albánského etnika, žijícího v Kosovu. Jako představitel hlavní vojenské síly

---

Slobodanem Miloševičem však následovalo až po dvou a půl měsících spojeneckých útoků na srbské cíle (Nálevka 2005: 252; Press–Barnathan 2006: 292).

37 Tímto způsobem byla v dolní sněmovně zdůvodněna vzdušná kampaň NATO britským ministrem obrany Georgem Robertsonem v den jejího spuštění. Charakter humanitární intervence byl také jediným způsobem, jak vojenský zásah vést v souladu s mezinárodním právem (Dixon 2003: 95).

38 Na zasedání G7 z května 1999 byly přijaty revidované mírové podmínky, v nichž NATO již netrvalo na požadavku referenda v Kosovu, ujistilo srbskou stranu o odzbrojení UCK a nakonec souhlasila i s nasazením sil OSN (Nálevka 2005: 253).

39 Miloševič tajně vyjednal dohodu s Ruskou federací o územní rozdělení Kosova a zajištění bezpečnosti a sounáležitosti ovládaného území k Srbsku. Přestože si Moskva nadále činila nárok na území Kosova, zřekla se další podpory Srbska, což byl jeden z důvodů, který donutil Miloševiče přistoupit k mírovým jednáním (Nálevka 2005: 253).

Severoatlantické aliance, byla role USA v řešení kosovské otázky nezastupitelná. Většina států by nebyla ochotna vstoupit do války v Kosovu bez účasti amerických pozemních sil. Britská vláda mohla hrozit pozemní invazí pouze v případě vědomí americké podpory (Dixon 2003: 99).

Při řešení kosovské krize byla Clintonova administrativa vystavena tlaku ze strany kongresu, veřejného mínění a zároveň snaze o udržení alianční jednoty v rámci NATO. Manévrování mezi těmito limity ovlivňovalo Clintonův přístup k vojenské intervenci i přesto, že byla zahájena z humanitárních důvodů. Dne 24. prosince Americký prezident v této souvislosti deklaroval, že je připraven rozmístit jednotky v Kosovu za účelem udržení míru, ale není ochoten vést válku. Toto prohlášení podle některých kritiků mělo za následek úpadek diplomatického tlaku na Miloševiče (Dixon 2003: 99).

Důvodem Clintonovy politické zdrženlivosti vůči tvrdšímu zásahu proti režimu Slobodana Miloševiče byla obava z neochoty americké veřejnosti podstoupit riziko obětí v případě vojenské pozemní invaze. Také rozpor většiny členských států NATO v otázce pozemního útoku, jenž se projevil na washingtonském summitu v dubnu 1999, byl jedním z důvodů Clintonovy intervenční zdráhavosti. V důsledku neúspěchu vzdušných úderů na srbské cíle však Bill Clinton následně přitvrdil v diplomatickém úsilí s cílem přinutit Miloševiče kapitulovat a otevřeně hovořil o možnosti pozemní invaze NATO do Kosova⁴⁰ (Dixon 2003: 100). Rovněž v průběhu vojenské operace představovaly americké síly dominantní podíl oproti vojenským kapacitám ostatních zapojených států⁴¹.

---

40 Clinton ke zvýšení tlaku na Miloševiče využíval různých kroků a nepřímých taktických iniciativ. Mezi takové kroky patřilo například prohlášení na adresu pozemní invaze, ve kterých „žádnou možnost“ z diplomatických jednání nevyklučoval (Dixon 2003: 100).

41 Tato skutečnost poukázala na markantní rozdíl ve vojenských schopnostech mezi Spojenými státy a jejich evropskými spojenci. USA v tomto konfliktu provedly více než 60% všech bojových letů a raketových útoků ze vzduchu. Na průzkumných, výzvědných misích a válečných misích provedených pomocí moderní elektronické technologie se podílely více než z 90% (Press–Barnathan 2006: 117).

6.2.3 Role Velké Británie

Nestabilita na Balkáně v podobě války v Bosně a kosovské krize představovala podle britských politických špiček hrozbu pro evropský kontinent a její případné rozšíření by mohlo mít dopad i na britské zájmy⁴². V souvislosti s britskou bezpečností je téma Balkánu zmíněno i v dokumentu SDR⁴³ (Davidson 2011: 78).

Od počátku řešení kosovské krize Londýn veřejně podporoval stanovisko Washingtonu a prosazoval Severoatlantickou alianci jako vhodný nástroj pro řešení kosovské krize⁴⁴ (Dumbrell 2006: 145).

Blairovy argumenty ospravedlňující operaci Spojenecká síla spočívaly v humanitárním charakteru a problému rozsáhlého uprchlictví, způsobeného srbskými zvěrstvy. Blair také argumentoval tím, že je v evropském zájmu zachovat stabilitu na Balkáně. Dalším důvodem ale také byla snaha Londýna zachovat Severoatlantické alianci její věrohodnost a schopnost představovat pro nepřítel reálnou hrozbu (Dixon 2003: 95). Londýn vnímal NATO jako klíčový nástroj, kterým jsou USA vázány na Evropu a věrohodnost NATO proto představovala pro Tonyho Blaira důležitý faktor při rozhodování v kosovské otázce (Davidson 2011: 77–78).

Problém, se kterým se členské státy NATO potýkaly spočíval v rozpolcenosti veřejného mínění v rámci států NATO, ohledně způsobu vedení

42 Tony Blair vysvětlil 23. března 1999 v poslanecké sněmovně důvod britského zapojení do kosovské války takto: „*Pokud by Kosovo bylo ponecháno na pospas srbskému útlaku, není zde jen riziko, ale i pravděpodobnost opětovného vzplanutí nepokojů v Albánii, destabilizaci Makedonie, téměř jistého vyvolání účinků v Bosně a dalšího napětí mezi Řeckem a Tureckem. Strategické zájmy pro celou Evropu, jsou v sázce*“ (Blair cit. dle Davidson 2011: 79)

43 Britský dokument Labouristické vlády *Strategic Defence Review* (SDR) z roku 1998 balkánskou nestabilitu přímo zmiňuje když zdůrazňuje, že ačkoli nemusí Británie čelit přímé vojenské hrozbě nestabilita v Evropě, jako v Bosně a Kosovu ohrožuje britskou bezpečnost (Davidson 2011: 78).

44 Britská diplomacie sice souhlasně podporovala Washington, avšak Blairovo vyjádření podle tehdejšího předsedy liberálních demokratů Paddyho Ashdowna vypovídalo také o jistém rozporu britských názorů s americkými. Podle Paddyho Ashdowna mu Blair sdělil: „*Nemůžeme bombardovat Miloševiče, jestliže akceptuje dohodu z Rambouillet, ale UCK ne*“ (Ashdown cit. dle Dumbrell 2006: 145).

zásahu v Kosovu. Soudržnost států NATO ve společném vnímání míry hrozby a způsobu zásahu proti srbskému režimu se proto stala důležitou otázkou. Z důvodu zajištění legitimacy zásahu proti Miloševićovi, bylo proto nutné usilovat o podporu veřejného mínění⁴⁵ (Dixon 2003: 87–88).

Důležitým prostředkem při řešení kosovské krize se stala hrozba pozemní invaze do Kosova. Ačkoli britská vláda původně vyloučila možnost pozemní invaze v Kosovu, později se Tony Blair stal jejím aktivním obhájcem (Dixon 2003: 95). Labouristická vláda postupně přistoupila k prosazování agresivní zahraniční politiky vůči srbskému režimu, která byla zaměřena na ovlivňování britského veřejného mínění skrze média. V rámci této „propagandistické války“ labouristická vláda také prosazovala podnikání útoků na srbská média, coby zdroje propagandy Miloševičova režimu (Dixon 2003: 95–96).

Vojenský příspěvek Velké Británie v Kosovu nebyl tak výrazný, jako u jiných evropských spojenců. Britské letecké síly nasazené do letecké kampaně proti Kosovu byly v poměru leteckých sil až čtvrté nejvyšší. Kromě USA poskytl více letectva ještě Francie a Itálie. Británie však prováděla v poměru nejvyšší procento nejnebezpečnějších leteckých vzletů, jelikož z jejich celkového počtu vzletů tvořily útočné letecké údery 62%, zatímco ostatní vzlety aliance NATO byly jen ve 28% úderného charakteru (Davidson 2011: 76).

Role USA ve válce v Kosovu byla v rámci vojenských sil dominantní a spojenci žádaná. Clintonova administrativa se však byla nucena ohlížet po mezinárodní diplomatické podpoře intervence, neboť sama čelila skeptickému pohledu veřejného mínění a kongresu. V této rovině sehrála podstatnou roli Blairova vláda svým diplomatickým úsilím. V situaci, kdy na půdě Severoatlantické aliance mezi jejími členskými státy nepanovala shoda ohledně

---

45 Strategii NATO nastínil po konci války tiskový mluvčí Tonyho Blaira – Alastair Campbell který řekl: „...*O tom, že NATO může vyhrát vojensky, nebylo nikdy pochyb. Jedinou bitvu, kterou jsme mohli ztratit byla bitva o srdce a mysl. Důsledkem mohlo být ukončení a prohra NATO ve válce. Udržení podpory veřejnosti, udržení aliance jednotné, a ukázání Miloševićovi, že jsme byli jednotní, bylo to, o čem to bylo*“ (Campbell cit. dle Dixon 2003: 87).

intervenčního přístupu NATO v kosovské otázce, Británie zaujala pozici obhájce zvyšování nátlaku na Miloševiče skrze diplomatickou a mediálně propagandistickou kampaň na podporu veřejného mínění a přispěla k urychlení mírových jednání s Miloševičem. Zároveň přispěla k uchování obrazu NATO představovat reálnou hrozbu směrem k mezinárodním vyzyvatelům.

6.3 Afghánistán – operace Trvalá svoboda

V důsledku teroristických útoků na Světové obchodní centrum a Pentagon z 11. září 2001 došlo k zásadní redefinici americké zahraniční i bezpečnostní politiky, poté co americký prezident George W. Bush vyhlásil „*globální válku proti terorismu*“⁴⁶. Teroristická organizace Al-Kajdá, která se k útoku přihlásila a afghánská vláda Tálibán, jež odmítla vydat vůdce Al-Kajdá Usámu Bin Ládina, se staly terčem vojenského tažení Spojených států a jejich spojenců do Afghánistánu. Útok na Afghánistán byl první vojenskou operací z komplexního protiteroristického tažení zvaného operace Trvalá Svoboda⁴⁷. Operace Trvalá svoboda byla zahájena 7. října 2001 a byla vedena Spojenými státy (Tucker 2010: 413-4). Cílem této operace bylo svrhnout vládu Tálibánu, zneškodnit či zatknout členy Al-Kajdá, zničení jejich výcvikových táborů, infrastruktury a ukončení teroristických aktivit uvnitř Afghánistánu (Tucker 2010: 416). Po úspěšném vytlačení bojovníků Tálibánu z Kábulu, Kunduzu a Kandaháru, již v prosinci padla vláda Tálibánu v Afghánistánu. Operace se nadále soustředily na zajmutí či likvidaci vůdců Tálibánu a Al-Kajdá – Mohammada Umara a Usámu Bin Ládina (Tucker 2010: 414).

---

46 Termín „*global war on terror*“ byl poprvé použit G. W. Bushem v televizním projevu dne 20. září 2001. Tato doktrína se zaměřovala zejména na islámské teroristické skupiny, ale opatření byla přijata proti všem druhům terorismu (Tucker 2010: 487).

47 Operace Trvalá svoboda sestávala celkem ze šesti vojenských tažení zahájených Spojenými státy v různých částech světa. Jednalo se o operace: Afghánistán (OEF-A), Kyrgyzstán (OEF-K), Filipíny (OEF-P), Trans Sahara (OEF-TS), Africký roh (OEF-HOA), Panská soutěska (OEF-PK), z nichž operace v Kyrgyzstánu skončila v roce 2004 a Panská soutěska v roce 2007 (Tucker 2010: 415).

6.3.1 Charakter operace Trvalá svoboda

Hlavními aktéry této operace byly Spojené státy po boku Severní aliance⁴⁸, kteří stáli proti afghánskému vládnímu hnutí Tálibán a teroristické organizaci Al-Kajdá (Tucker 2010: 416).

Operace zahrnovala dvě paralelní mise, z nichž první bylo válečné tažení mezinárodní koalice, vedené Spojenými státy v rámci operace Trvalá svoboda. Strategie Spojených států a jejich spojenců v této misi byla založena především na leteckých úderech a následných pozemních operacích speciálních sil. Do pozemních operací však USA zahrnuly i domorodé bojovníky, především z řad Severní aliance. Úkolem bylo nejdříve vzdušnými údery paralyzovat vojenské struktury protivníků a následně zajistit pomocí pozemních operací jejich obklíčení a zneškodnění, včetně základen a úkrytů (Eichler 2006: 120).

Druhá mise se soustředila na pomoc při zajištění bezpečnosti nově vzniklé vládě, výcvik afghánských bezpečnostních sil a poskytnutí humanitární pomoci a pomoci při rekonstrukci Afghánistánu. Tato mise byla prováděna prostřednictvím Mezinárodních bezpečnostních a podpůrných sil *International Security Assistance Force* (ISAF)⁴⁹ (Tucker 2010: 22).

6.3.2 Role Spojených států

Teroristické útoky na americké cíle vyvolaly mezi evropskými spojenci projevy sympatie s americkou zahraniční politikou a mnohé státy nabízely

48 Severní aliance, též známá jako Spojená islámská a Národní fronta pro záchranu Afghánistánu je liga, vniklá v roce 1997, sloučená především z členů nepaštunské národnosti, která v Operaci trvalá svoboda aktivně bojovala proti (paštunskému) afghánskému vládnímu hnutí Tálibán. Národnostní složení afghánské populace tvoří z největší části právě Paštunové (42%), kteří v zemi tradičně stáli u moci (Tucker 2010: 912). Severní aliance měla provádět velkou část pozemních bojů a měla proto silnou podporu amerického letectva a finanční, poradenskou podporu amerických speciálních sil (Tucker 2010: 414).

49 Tato mise byla spuštěna 20. prosince 2001 rezolucí č. 1386 Rady Bezpečnosti OSN poté, co padla vláda Tálibánu. Rezoluce byla výsledkem mezinárodního úsilí na obnovu vládních struktur v Afghánistánu, tzv. „dohody z Bonn“. Tato dohoda v sobě zahrnovala i vojenské složky. Spíše než o jednotky OSN, se jednalo o organizaci zemí, jež jednaly v souladu s rezolucí RB OSN (Tucker 2010: 561). Od roku 2003 velení nad jednotkami ISAF formálně převzalo NATO (Tucker 2010: 909).

Spojeným státům podporu⁵⁰. Ačkoli Washington vítal spojenecké gesto solidarity a loajality, ve skutečnosti se zdráhal přijmout nabízenou pomoc (Sloan 2004: 28).

Intervence do Afghánistánu získala širokou mezinárodní podporu a Spojené státy dosáhly téměř jednohlasného souhlasu s provedením vojenského zásahu proti teroristické organizaci Al-Kajdá a vládnímu hnutí Tálibán. Přesto však chystaná odvetná akce neměla mandát Rady bezpečnosti OSN a ze strany USA šlo zcela jednoznačně o unilaterální akt (Krejčí 2009: 306).

Na Afghánistán zaútočila v první fázi operace mezinárodní koalice USA a spojeneckých sil sestávajících především z členských států NATO. USA také zajišťovaly velení a nasadily při operaci největší počet vojáků a vybavení⁵¹ (Tucker 2010: 1342). V roce 2006 mise ISAF, řízená aliancí NATO začala přebírat velení všemi jednotkami v Afghánistánu, včetně amerických. Od roku 2007 byla tato mise pod americkým velením v rámci NATO (Tucker 2010: 22).

6.3.3 Role Velké Británie

V období před teroristickými útoky procházel zvláštní vztah obdobím poklesu britsko-amerických vztahů⁵², avšak po událostech 11. září 2001 došlo k jejich zásadní proměně a revitalizaci. Klíčovým aktérem vývoje britsko-

50 Teroristické útoky vyvolaly silnou mezinárodní odezvu. Například německý Kancléř Gerhard Schröder popsal útoky jako „vyhlášení války proti civilizovanému světu“. Také ruský prezident Vladimir Putin vyjádřil podporu pro tvrdou odpověď na tyto „barbarské činy“ (NY Times 2001). Reakcí členských států Severoatlantické aliance bylo poprvé v její historii uplatnění kolektivní obrany prostřednictvím článku 5. Severoatlantické smlouvy. Následovalo spuštění několika spojeneckých podpůrných operací. Dne 9. října byla za pomoci 13 členských států spuštěna operace „Eagle assist“ na ochranu amerického vzdušného prostoru. 26. října začaly námořní síly NATO v oblasti Východního Středomoří zajišťovat ochranu lodí proti teroristickému útoku (Tucker 2010: 908).

51 V průměru 15 – 20000 amerických vojáků bylo posíleno o 2 – 5000 spojenců během prvotní mise operace Trvalá svoboda (Tucker 2010: 22).

52 Britsko-amerických vztahů se dotýkaly spory USA se Západní Evropou. Ekonomická rivalita mezi USA a evropskou integrací a narůstající americký unilateralismus ve formě neúčasti na mezinárodních dohodách. Bushovo odmítnutí Kjótského protokolu, odmítavý postoj ke vzniku Mezinárodního trestního soudu či snaha vypovědět smlouvu o omezení protiraketové obrany z roku 1972, která by mohla narušit zavedené bezpečnostní záruky v Evropě (Dumbrell 2006: 149). Politické kroky v duchu unilateralismu vedly k rostoucímu vzájemnému americko-evropskému podezírání a napětí. Navíc Tony Blair, jehož zahraničně-politickým cílem bylo tvořit „transatlantický most“ mezi Evropou a USA čelil také vlastnímu vnitropolitickému rozporu, neboť USA usilovaly o britskou podporu při snaze vypovědět smlouvu o omezení protiraketové podpory (Dumbrell 2006: 149–50).

amerického partnerství po 11. září se stal premiér Tony Blair.

Bezprostředně po útoku vyjádřil Tony Blair Spojeným státům podporu, když řekl, že „*Británie bude plně stát po boku USA v boji za sprovození nového zla terorismu ze světa*“ a dodal: „*My zde v Británii stojíme bok po boku s našimi americkými přáteli v této tragické chvíli a my, jako oni, nebudeme mít klid, dokud toto zlo nebude sprovozeno z našeho světa*“ (Blair cit. dle The Telegraph 2001). Britský premiér reagoval na vzniklou situaci a od počátku podporoval vznik mezinárodní protiteroristické koalice pro válku v Afghánistánu (Dumbrell 2006: 151). Již dne 20. září navštívil premiér projev prezidenta G. W. Bushe v americkém Kongresu, kde se vyjádřil k chystané protiteroristické válce: „*Věřím, že musíme bojovat proti terorismu tak dlouho, jak bude potřeba*“ a při tom se také vyjádřil k mezinárodní podpoře: „*věřím že po světě existuje podpora pro pevnou akci. A věřím že koalice na podporu této akce roste*“ (Blair cit. dle The White house 2001). Obratnou mezinárodní diplomacií Blair hájil Bushovu globální válku proti teroru a získával podporu pro koaliční podporu války. Jeho diplomatické dovednosti byly ve Washingtonu široce vítány a stal se jakýmsi mezinárodním „velvyslancem“ hájícím americké zájmy (Dumbrell 2006: 151).

Vláda Tonyho Blaira poté vyslala do Afghánistánu letecké, námořní a pozemní síly, které zde operovaly od počátku operace Trvalá svoboda. Británie podpořila mezinárodní protiteroristickou koalici, vedenou Spojenými státy, největší armádou, s výjimkou armády samotných USA. (Tucker 2010: 1288). Významnou podporu poskytly všechny části ozbrojených sil, kde se uplatnily zejména raketové údery námořních sil proti teroristickým cílům, soustavná letecká podpora i pozemní operace a výcvik afghánských sil prováděné britskými speciálními silami (Gov.uk 2014).

Británie se podílela nejen na vojenské podpoře USA během spojeneckých válečných operací v rámci mise Trvalá svoboda, ale i při následném mezinárodním úsilí v obnově bezpečnosti v zemi prostřednictvím mise ISAF,

převzaté od roku 2003 organizací NATO. Británie hrála také hlavní roli v jednáních s RB OSN o vzniku této mise a tvořila dominantní prvek v jejím velení. Britské síly se podílely na řadě projektů obnovy afghánské národní bezpečnosti a regionální rekonstrukce v zemi⁵³ (Tucker 2010: 1288–1289).

Odpověď Spojených států na teroristické útoky v podobě operace Trvalá svoboda se stala mezinárodně uznávaným, ačkoli unilaterálním aktem, který měl širokou podporu od samého počátku. Významný podíl na této podpoře měl britský premiér Tony Blair, který byl předním zastáncem Bushovy protiteroristické politiky. Vojenské angažmá Velké Británie lze také charakterizovat jako aktivní, vzhledem k početnosti a způsobech využití a to jak v přímých protiteroristických bojích se Spojenými státy, tak při podpůrných misích mezinárodní koalice ISAF.

6.4 Irák – Operace Irácká svoboda

Irák se stal dalším dějištěm Bushovy Globální války proti terorismu, zahájené po teroristických útocích z 11. září 2001. Primárním cílem této invaze se stalo svržení režimu Saddáma Husajna. Důvody již druhého vojenského tažení proti Husajnovi se stala obvinění z jeho zapletení do teroristických útoků a přímá vazba na teroristickou organizaci Al-Kajdá, která představovala hlavní hrozbu jak pro Spojené státy, tak pro americké spojence. Irák byl také konfrontován s nařčením o držení zbraní hromadného ničení (ZHN), jejichž vlastnictví nedokázal dostatečně přesvědčivě vykázat. Hrozba použití těchto zbraní se stala jedním z hlavních motivů intervence v Iráku (Tucker 2010: 604). Operace Irácká svoboda s cílem vojenského svržení Saddáma Husajna proto byla preemptivním

---

⁵³ Velká Británie pomáhala s výcvikem Aghánských národních bezpečnostních sil (ANSF) a svými prostředky (Týmy rychlé reakce – QRF) ochranu rozvojových programů pro afghánské civilisty - provinčních rekonstrukčních týmů (PRT) (Tucker 2010: 1288–1289). V souvislosti s rostoucím odporem Tálibánu posílala britská vojska od roku 2006 a 2007 svou přítomnost na jihu země, v provincii Hilmand. V červnu roku 2008 čínil celkový počet vojáků mezinárodních vojsk ISAF 53000. Z tohoto příspěvku 43 koaličních států významně přispěla Velká Británie personálem o počtu 8380 vojáků. Po eskalaci odporu v roce 2009 se provincie Hilmand stala nejnásilnější provincií v Afghánistánu a vedla k navýšení počtu britských vojáků na nejvyšší úroveň v počtu 9500 (Tucker 2010: 1289; Gov.uk 2014).

opatřením, kterým se mělo předejít útoku Saddáma Husajna na USA zbraněmi hromadného ničení poté, co se jich zmocní (Eichler 2006: 130). Primární mise - operace Irácká svoboda začala 20. března 2003. Její ukončení, zastavením hlavních bojových operací, deklaroval prezident George Bush 1. května 2003 a otevřel tak cestu následné okupaci země (Tucker 2010: 605).

6.4.1 Charakter operace Irácká svoboda

V operaci Irácká svoboda proti sobě stály USA se spojeneckými vojsky Velké Británie a v menší míře Austrálie a Polska proti irácké armádě. Strategie vedení této invaze byla opět založena na rozsáhlé letecké kampani, která vytvořila bezpečný prostor pro následný pozemní útok. Masivní a ohromující raketové a letecké útoky sloužily také jako prostředek morálního rozkladu protivníka, nejen z řad iráckých ozbrojených sil, ale i civilního obyvatelstva a tím výrazně přispěly k rychlejšímu dosažení vítězství (Eichler 2006: 131-132). Podporu samotné kampani také poskytly hlídkové základny zřízené a vedené Spojenými státy a Velkou Británií od roku 1991, s cílem udržovat nad severní a jižní částí Iráku bezletové zóny. Tyto základny poskytly nejen průzkumné informace, ale i účinnou kontrolu nad iráckou protivzdušnou obranou (Tucker 2010: 607).

6.4.2 Role Spojených států

Druhá válka v Iráku se stala výsledkem postupného vývoje vztahů mezi oběma zeměmi již od ukončení operace Pouštní bouře. Zatímco administrativa Billa Clintona prosazovala vůči Iráku politiku zadržování, Clintonův nástupce George W. Bush již začal prosazovat možnost vojenského zásahu. Přípravy na vojenské svržení se začaly realizovat zanedlouho po událostech 11. září 2001, avšak myšlenky, které měly vliv na vojensko-politický přístup k režimu Saddáma Husajna, vznikaly již mnohem dříve⁵⁴ (Eichler 2006: 122-123).

⁵⁴ Výrazný vliv na formování zahraniční politiky G. W. Bushe měl vzestup neokonzervativních myšlenek a skupin, které je zastřešovaly. V roce 1997 vznikla nezisková organizace *Projekt nového amerického století*, která podporovala myšlenku trvalého udržování americké vůdčí role ve světě a

V roce 2002 Rada bezpečnosti OSN iniciovala opětovný přezkum iráckého vlastnictví zbraní hromadného ničení (ZHN), avšak provedená šetření nepřinesla žádné důkazy potvrzující tato podezření. Spojené státy však tyto výsledky nepovažovaly za uspokojivé a Irák se stal předmětem rozsáhlé politické kampaně USA, jejímž cílem bylo konečné odstranění režimu Saddáma Husajna. Irák byl Spojenými státy viněn jak z vlastnictví ZHN, tak i ze Saddámovy nepřímého zapletení do teroristických útoků z 11. září. Bushovy snahy o získání podpory pro vojenský zásah vůči Iráku vyvrcholily podporou kongresu, když senát v říjnu 2002 schválil rezoluci opravňující k užití vojenské síly proti Iráku (Tucker 2010: 605). Nedlouho před samotnou invazí na Irák – dne 18. března prezident Bush dal ve svém projevu poslední ultimátum Saddámu Husajnovi k odchodu ze země a zároveň zdůvodnil radikální postoj USA k řešení irácké otázky. *„Nebezpečí je jasné: s použitím chemických, biologických či, jednoho dne, jaderných zbraní, získaných pomocí Iráku, mohli teroristé naplnit své ambice a zabít tisíce nebo stovky tisíc nevinných lidí v naší zemi, nebo v jakékoli jiné. Spojené státy a další země neudělaly nic, aby si zasloužili, nebo vyvolaly tuto hrozbu. Ale uděláme všechno pro to, abychom ji porazily. Místo toho, abychom pluly směrem k tragédii, nastavíme kurz směrem k bezpečnosti. Před tím, než by tento hrůzný den mohl přijít, před tím, než bude příliš pozdě jednat, bude toto nebezpečí odstraněno“* (G. W. Bush cit. dle The Guardian 2003).

Operace Irácká svoboda byla zahájena v druhé polovině března a její hlavní část byla záhy ukončena, když Bush ohlásil ukončení hlavních bojových operací 1. května 2003. Nastala poválečná okupace Iráku při které však došlo k eskalaci napětí a následným nepokojům z řad povstalců (Tucker 2010: 253). Povstalecké útoky měly za následek větší ztráty z řad amerických vojáků, než v

---

šíření amerických zájmů a principů, přičemž unikátní role USA by měla zajišťovat zachování a šíření mezinárodního pořádku (Krejčí 2009: 292). Myšlenky této organizace byly zahrnuty i do Strategie národní bezpečnosti Spojených států (NSS) z roku 2002, která se nesla v duchu unilateralismu a preemptivních zásahů a která jako největší nebezpečí považovala „darebácké státy, terorismus a šíření jaderných zbraní“ (Krejčí 2009: 293–296).

důsledku organizovaného odporu během invaze⁵⁵. Situaci dostaly Spojené státy pod kontrolu až v roce 2007, kdy došlo k navýšení počtu amerických vojáků v zemi v rámci nové strategie, tzv. *surge strategy* (Tucker 2010: 253).

Ačkoli Spojené státy usilovaly o mezinárodní podporu pro iráckou invazi na půdě OSN, tuto podporu se jim nepodařilo získat a vojenská intervence se proto odehrála bez schválení RB OSN. Unilaterální přístup Spojených států a obcházení mezinárodního práva se negativně projeví v mezinárodním společenství. Některé země, včetně tradičních amerických spojenců jako Francie či Německo, ostře vystupovaly proti intervenci USA do Iráku (Tucker 2010: 252).

6.4.3 Role Velké Británie

Zatímco vojenský vstup do Afghánistánu měl celosvětově širokou podporu veřejnosti, rozhodnutí napadnout Irák již nebylo veřejností vnímáno nijak pozitivně. Demonstrace proti vojenské intervenci probíhaly jak v samotných Spojených státech, tak v zemích po celé Evropě, včetně Velké Británie.

Zásadní roli při získávání britské podpory sehrál opět předseda vlády Tony Blair, který rozhodně podporoval Bushovy výzvy ke svržení iráckého režimu. Britské plánování a přípravy na možnost vojenské invaze do Iráku se však odehrávaly již v průběhu roku 2002, kdy probíhala společná britsko-americká jednání, ze kterých již vyplývaly záměry Bushovy administrativy o nutnosti provedení vojenského zásahu v Iráku (Davidson 2011: 134).

V průběhu protiirácké politické kampaně Blair stupňoval svou argumentaci na adresu Saddáma Husajna a jeho programu na vyvíjení zbraní

---

⁵⁵ V průběhu americké okupace Iráku zemřelo více než 4000 amerických vojáků, zatímco během samotné vojenské invaze jich zemřelo pouze 139. K růstu napětí přispěla také Bushova nařízení, týkající se především rozpuštění jediných vyškolených stranických úředníků v irácké administrativě, stejně jako rozpuštění irácké armády ještě posílilo odpor z řad povstalců (Tucker 2010: 605).

hromadného ničení. V září 2002 Blair pronesl před poslanci výrok, který se později stal nechvalně známým: „*Ta [zpravodajská služba], dospěla k závěru, že Irák má chemické a biologické zbraně, že Saddám pokračoval v jejich výrobě, že má stávající a aktivní vojenské plány na použití chemických a biologických zbraní, které by mohly být aktivovány do 45 minut*“ (Blair cit. dle BBC 2009).

Navzdory silné opozici proti vyslání ozbrojených sil ve vlastní straně (proti irácké kampani hlasovalo 135 poslanců z řad labouristů), se britskému vládnímu předsedovi podařilo v parlamentním hlasování v březnu 2003 získat podporu většiny poslanců pro vojenskou intervenci (Tucker 2010: 1273). Do protiirácké koalice států přispěla Velká Británie druhým největším počtem vojáků, když během formální bojové fáze operace Irácká svoboda (tj. Od 20. 3. 2003 do 1. 5. 2003) nasadila zhruba 46000 britských vojáků (Davidson 2011: 134).

Postupné selhání při odhalování iráckých zbraní hromadného ničení, které bylo hlavní příčinou ospravedlňující vstup USA a Velké Británie do války proti Iráku, vedlo k silicím veřejnému i vládnímu znepokojení⁵⁶. To umocnily ještě důkazy o zneužití dat od zpravodajských služeb, které byly jak Bushovo administrativou, tak Blairem a jeho poradci zmanipulovány k záměrnému zveličení irácké strategické hrozby (Tucker 2010: 1273). Zahraniční politika Tonyho Blaira vedla k úpadku jeho popularity v zemi, která vyústila roku 2007 v rezignaci na post předsedy vlády.

Gordon Brown nastoupil po Tony Blairovy do úřadu předsedy vlády v roce 2007. Ačkoli Brown nesdílel Blairův entusiasmus pro irácké tažení, potvrdil závazek pokračujícího britsko-amerického spojení (Tucker 2010: 1274). V rámci boje s terorismem však zdůrazňoval spíše potřebu britské armády v Afghánistánu. Poté, co se ukázala nespokojenost veřejnosti s britským tažením

---

56 Snaha odklonu od pro-americké zahraniční politiky Tonyho Blaira vůči Iráku byla postupem času patrná nejen uvnitř Labouristické strany, ale také v Konzervativní straně. To se také projevilo v roce 2005, na čtvrté výročí útoků z 11. září, kdy předseda konzervativců David Cameron v této souvislosti kritizoval „nereálný“ a „zjednodušující“ světový názor Spojených států (Dumbrell 2009: 68)

do Iráku, stávala se otázka role Velké Británie na blízkém východě stále méně aktuální.

7 SOUČASNÉ BRITSKO-AMERICKÉ VZTAHY V KONTEXTU NEOREALISMU

Současná unipolární struktura v mezinárodním systému je výsledkem konkurenčního boje o moc mezi Spojenými státy a Sovětským svazem trvajících čtyři desetiletí, ze kterého nakonec USA vyšly vítězně. Jak je zmíněno v jedné z předchozích kapitol, podle Stephena Walta toto prvenství umožňuje Spojeným státům využívat výhod plynoucích z jejich moci při vytváření alianční strategie. Walt také vidí úzké spojení Velké Británie a Spojených států jako záměrnou volbu Londýna spojit svou upadající moc s rostoucí mocí Washingtonu (Walt 2006: 192).

Dnešní pozice Spojených států v mezinárodním systému je bezpochyby výjimečná, avšak realita současného amerického prvenství je v posledních letech předmětem odborných debat. Odborníci na mezinárodní politiku však v posledních letech zpochybňují setrvání globální hegemonie USA. V této kapitole vycházím z článků neorealistů Stephena Walta a Christophera Laynea, zabývajících se úpadkem moci Spojených států. Články: *The Global Power Shift from West to East* a *The End of the American Era* hovoří o skutečném úpadku americké moci a zpochybňují tím vývoj současného amerického prvenství. Stephen Walt hovoří o konci „amerického věku“, jehož následkem ztratí Spojené státy hodně ze svého dominantního postavení.

Pokud jsou britsko-americké nadstandardní zahraničně-politické vztahy odrazem britské strategie k posílení své moci, opírají se především o americkou dominantní mocenskou pozici ve světě. Nabízí se proto otázka, zda by mohl mít úpadek moci Spojených států dopad na britsko-americké partnerství?

V srpnu roku 2013 bylo v parlamentním hlasování zamítnuto zapojení Velké Británie do vojenských operací proti Sýrii po boku Spojených států. V této kapitole se proto zabývám otázkou, zda zamítnutí této podpory mohlo být projevem změny kurzu britské zahraniční politiky, v jejíž alianční strategii se odráží současný mocenský úpadek Spojených států.

7.1 Úpadek moci Spojených států amerických

Podle Christophera Layna existuje v současnosti mnoho důvodů, které poukazují na úpadek moci Spojených států. Samotní představitelé však tuto skutečnost otevřeně a hlasitě popírají. Americký prezident Barack Obama například ve svém projevu o stavu unie z roku 2012 řekl, že „*kdokoli vám řekne, že Amerika je v úpadku...neví o čem mluví*“ (The American Presidency Project 2012). Ve skutečnosti však dochází ke změně světového řádu, který nahradí dosavadní americkou vizi celosvětového řádu, opírající se o americké hodnoty, tzv. *Pax Americana* (Layne 2012: 21).

Layne zdůvodňuje pokles americké moci několika skutečnostmi. Především ale jde o ekonomický a vojenský vzestup nové velmoci – Číny, a zároveň relativní výkonový pokles Spojených států, který znemožňuje řídit globální ekonomiku a bezpečnost (Layne 2012: 21–22).

Spojené státy se musí vyrovnat s konkurencí čínské ekonomiky, která svým dynamickým růstem v současné době představuje jediného skutečného konkurenta mezi ekonomikami jednotlivých států⁵⁷. Tomu odpovídají i snahy internacionalizovat čínskou národní měnu jüan⁵⁸ (Layne 2012: 22; 28).

⁵⁷ Podle Světové banky představoval hrubý domácí produkt Číny v roce 2013 9,2 bilionu dolarů a byl tak druhou nejsilnější státní ekonomikou za Spojenými státy. Srovnání světových ekonomik je dostupné na stránkách: <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>.

⁵⁸ Z hodnocení Společnosti pro celosvětovou mezibankovní finanční telekomunikaci SWIFT vyplývá, že v prosinci 2014 se stal čínský jüan pátou nejobchodovanější měnou v rámci tohoto systému a předstihl tak kanadský či australský dolar (Silk 2015). Podle zprávy společnosti SWIFT vzrostl od dubna 2013 za dobu 18 měsíců procentuální poměr ve využívání jüanu v Německu o 151% a v Kanadě o 346%.

Zpráva dostupná na:

http://www.swift.com/assets/swift_com/documents/products_services/RMB_November_2014_SdC.pdf.

Z ekonomického hlediska však nejde pouze o čínský vzestup. Svou roli zde sehrávají i problémy samotných Spojených států. Ty selhávají ve své ambiciózní úloze utvářet globální světový řád také vlastní vinou. Takovým příkladem byla i fiskální politika prezidenta George W. Bushe. Po svém nástupu do úřadu zavedl G. W. Bush politiku snižování federálních daní, neboť v roce 2001 zdědil rozpočtový přebytek. Tyto kroky s následným vedením dvou nákladných válek vedly k prudkému růstu rozpočtového deficitu a zvyšování federálního dluhu. Důsledky těchto kroků pak ještě umocnila světová finanční krize v letech 2007–2009. K budoucím ekonomickým prognózám USA nepřispívá ani předpoklad trvalých rozpočtových deficitů do budoucna⁵⁹ (Walt 2011: 12). Zvyšování dluhu považují ekonomové za hrozící nebezpečí schopnosti Spojených států vypořádat se se svými finančními závazky. Pokud ztratí dolar svoji sílu, ztratí i svoji klíčovou roli, jako nejvíce zastoupená světová rezervní měna a narušil by tím výsadní americké geopolitické postavení. Jinými slovy, *americké prvenství z principu nelze udržovat bez výsadního statusu amerického dolaru* (Layne 2012: 27).

Ekonomický růst Číny povede také k rozšiřování vojenských schopností, neboť souběžně s čínským ekonomickým růstem dochází k navyšování obranného rozpočtu⁶⁰. Tyto schopnosti povedou k prosazování vlastní prosperity a stability a narušování amerického vlivu v asijském regionu (Layne 2012: 22). To se jeví jako snadno předvídatelný krok, neboť životně důležité zájmy Číny budou s rostoucími silami narůstat, stejně jako tomu bylo v případě jakékoliv jiné velmoci v historii. Mocenský vzestup Číny by podle Johna Mearsheimera mohl vést mezi Spojenými státy a Čínou ke konfrontaci s válečným potenciálem,

---

59 Ve zprávě Kongresového rozpočtového úřadu z roku 2014 se v dlouhodobém výhledu očekává nárůst federálního dluhu v držení veřejnosti, který by při současných zákonech přesáhl v roce 2039 hodnotu 100% HDP. Dlouhodobý výhled Kongresového rozpočtového úřadu dostupný zde: <http://www.cbo.gov/publication/45471>.

60 Pro rok 2014 oznámila Čína částku obranného rozpočtu ve výši 132 miliard dolarů, což činí zvýšení oproti loňskému roku o 12,2%. Ačkoli ve srovnání se současnými obrannými výdaji USA tvoří čínské výdaje pouze 1/3 amerických, při pokračujícím růstu čínských investic do sektoru obrany a zároveň při plánovaném snižování těchto výdajů na straně USA, mohlo by dojít k rychlému dorovnání rozdílů. V námořním sektoru například, Čína by mohla díky rozsáhlé modernizaci předstihnout početně americké námořnictvo již v roce 2020 (The Economist 2014).

neboť s cílem dosažení regionální hegemonie Číny v asijském regionu, nebude Čínou tolerována ani přítomnost Spojených států, stejně jako tomu bylo v případě USA při uplatňování Monroeovy doktríny v západní hemisféře⁶¹. Zadržování čínských mocenských aspirací v asijském regionu by proto mohlo, ve snaze o udržení americké globální hegemonie, znamenat dokonce střet se Spojenými státy (Mearsheimer 2004: 4).

Zahraniční politika Washingtonu je sama o sobě dalším faktorem, který přispívá k podkopávání vlastního vlivu ve světě⁶². Prosazování amerických zájmů a hodnot se odráží v postoji dalších mocností, jejichž regionální vliv v posledních letech nebývale roste. Za tyto mocnosti lze považovat například Indii, Turecko či Brazílii. USA se již nemohou spoléhat na politiku pozitivních vztahů z úzkými elitami ve vedení těchto zemí. V těchto zemích, jejichž vláda stojí již na demokratických principech jsou zájmy USA často konfrontovány s protiamerickým názorem občanů, či negativními vztahy ze strany jejich hlavních představitelů. Je také patrné, že dosahování cílů americké zahraniční politiky bylo v kontextu vysokých nákladů nejen neúspěšné, ale také kontraproduktivní⁶³ (Walt 2011: 10). Fareed Zakaria hovoří o postamerickém světě, kde se vzestup nových mocností vyznačuje nejen silicím nacionalismem, ale také sledováním jakési „třetí cesty“ vůči západnímu světu. Aby se tyto, jinak nepřizpůsobivé země

---

61 Teorie Mearsheimera usiluje každá velmoc o dosažení pozice hegemonu v rámci globálního systému, ačkoli ideálním stavem je pro ně zůstat v pozici regionálního hegemonu (Mearsheimer 2004: 2). Za předpokladu, že hlavním cílem pro mocnosti je maximalizovat svou moc nad ostatními státy v regionu a zajistit si náskok nad ostatními možnými vyzyvateli. Stejně jako se v minulosti Spojené státy snažily o dosažení vlivu v západní hemisféře, bude se i Čína pokoušet o zisk dominantního postavení v asijském regionu (Mearsheimer 2004: 4).

62 Podle Hobsbawma má megalomanská politika Spojených států, praktikovaná po 11. září, za následek narušení politických a ideologických základů jejich bývalého vlivu. Kromě nesmírné vojenské moci jim proto nezbývá mnoho prostředků, jak posílit svůj mezinárodní vliv. Spojené státy se proto podle Hobsbawma stávají mnohými národy neoblíbené a ocitají se proto takřka v mezinárodní izolaci. Vojenská síla navíc přispívá k jejich vlastní ekonomické zranitelnosti, neboť světoví investoři (zejména asijské), ztrácí zájem na „živení“ americké ekonomiky, která je sužována zejména obrovskými výdaji na udržování své vojenské převahy (Hobsbawm 2009: 43).

63 Války proti Afghánistánu a Iráku představovaly pro Spojené státy vysoké výdaje. Zároveň se nepodařilo v žádné z těchto zemí vytvořit stabilní demokracii spolupracující s USA. Negativním dopadem války v Iráku bylo také vytvoření vlády, která byla otevřeně nepřátelská k Izraeli, přednímu spojenci USA v regionu a naopak částečně nakloněna Íránu, jednomu z hlavních amerických oponentů na Blízkém východě. Budování prozápadně orientovaného státu v Afghánistánu selhalo také. Vedlejším produktem navíc bylo poškození amerických vztahů se středoasijskou nukleární mocností - Pakistánem (Walt 2011: 10–11).

vyhnuly mezinárodní izolaci, formálně přejímají západní řád a hodnoty, avšak tento řád si státy přetváří dle vlastních podmínek a vytváří si tak vzájemné vazby bez účasti západního centra, tedy Spojených států (Zakaria 2010: 38–39).

Oba neorealisté se shodují, že v důsledku vzestupu nových velmocí, zejména Číny, dojde ve světě nevyhnutelně k přesunům moci na úkor dosavadního suverénního globálního postavení Spojených států. Podle Stephena Walta nebudou v příštích desetiletích USA chybět mezi klíčovými velmocemi v rámci budoucího uspořádání mezinárodního systému. *„Ať už bude budoucí svět unipolární, bipolární či multipolární, Washington bude jedním z těchto pólů – a téměř jistě nejsilnější z nich“* (Walt 2011: 16). Ačkoli Christopher Layne se domnívá že *„od žádné velmoci, včetně Číny, není pravděpodobné, že by nahradila Spojené státy jako skutečného globálního hegemonu, svět by mohl spatřit vážnou fragmentaci moci“* (Layne 2012: 30).

7.2 Britsko-americké vztahy v kontextu úpadku americké moci

Jak bylo rozebráno výše, americká moc má nyní své limity. Hodnota britsko-amerických vztahů s tímto faktem úzce souvisí. Neorealisté se při definování amerických zájmů shodují v potřebě volby správné strategie, která jim zajistí tyto zájmy v nových mezinárodních podmínkách uhájit.

Pro zajištění svých strategických a bezpečnostních zájmů v nově měnícím se řádu, Spojené státy musí nadále usilovat o zachování nedostižné výhody ve vojenství nad ostatními rivaly. Je proto nutné nadále rozvíjet potenciál klíčového prostředku této strategie – ozbrojených sil. S rozvojem svých vojenských kapacit však úzce souvisí také další klíčový faktor - ekonomický rozvoj. Jen silná ekonomika zajistí, díky dostatečné podpoře vzdělání i vědy, potřebné zdroje a technologický náskok. Z těchto důvodů by se měly zájmy USA orientovat ve větší míře na domácí scénu než na mezinárodní (Walt 2011: 16).

Podle neorealistů je pro USA proto nutné zaměřit se na strategii *zámořského vyvažování*, tzv. „*offshore balancing*“ (Layne 2012: 30; Walt 2011: 13). Hlavním principem strategie zámořského vyvažování je omezení využívání amerických ozbrojených sil v zahraničí pouze na případy přímého ohrožení zájmů USA. Zejména pak omezit své působení v méně důležitých strategických oblastech⁶⁴ a stanovit priority pro budoucí závazky Spojených států. To by jinými slovy znamenalo přesun strategického zatížení na regionální aktéry, spíše než sdílení tohoto zatížení. Tím by současně stoupal význam regionálních spojenců (Walt 2011: 13).

Ačkoli by v důsledku této strategie mohlo dojít ke snižování americké vojenské přítomnosti v Evropě, význam transatlantického spojení, kterým zůstávají USA formálně vázány k Evropě, se tím naopak zvyšuje. NATO je důležitý prvek pro neorealistickou koncepci americké strategie v nově se měnícím světovém řádu, neboť je klíčovým nástrojem pro zmírnění amerického strategického zatížení. Rostoucí význam evropských spojenců při přesouvání svého vojenského zatížení v kontextu strategie zámořského vyvažování dokazuje i záměr USA převést vedoucí úlohu v misi NATO v Libyi (2011) na evropské země (Walt 2011: 14).

NATO se svými 28 členskými státy, stejně jako charakter této organizace, tvoří významnou součást vojenské diplomacie USA. Vojenská diplomacie USA zahrnuje pakty spojení v klíčových zájmových regionech⁶⁵, ale pouze NATO představuje klíčový nástroj této sítě dohod, protože NATO jako jediná vojenská

64 Christopher Walt charakterizuje strategické cíle USA v kontextu zámořského vyvažování jako snahu „udržet benevolentní hegemonii na západní polokouli, udržovat rovnováhu moci mezi silnými státy Eurasie a na ropu bohatými oblastmi Perského zálivu. V současné době jsou to pouze tyto oblasti, které stojí za vyslání amerických vojáků“ (Walt 2011:13). V důsledku dopadu finanční krize se Obama administrativa zavázala ke snížení obranného rozpočtu o 500 miliard dolarů. Tento závazek s sebou přinesl zásadní změnu pro americkou zahraničně-politickou strategii tak, aby se obnovila rovnováha ve vojenských aktivitách Spojených států. Jádrem této strategie je přesun osy strategických zájmů z Evropy a od současných konfliktů, spíše na zajištění budoucích priorit a vojenských schopností v klíčové oblasti amerických zájmů pro 21. století, kterou se stal region východní Asie (Stokes–Whitman 2013: 1089–1090).

65 V těchto spojeneckých dohodách jsou zahrnuty jak země z východní Asie, tak Perského zálivu. Klíčové dohody americké vojenské diplomacie však tvoří NATO, japonsko-americký pakt a americko-jihokorejská aliance (Krejčí 2009: 373).

aliance nabízí Spojeným státům závazek kolektivní obrany (Krejčí 2009: 372-373).

7.2.1 Případ britského zamítnutí intervence v Sýrii

Britské zamítnutí vstupu do konfliktu v Sýrii po boku USA vyvolalo reakce i v politických kruzích Spojeného království. Tehdejší ministr obrany Philip Hammond prohlásil, že rozhodnutí parlamentu představuje pro zvláštní vztah „*určitou zátěž*“ a na adresu britsko-amerických vztahů také dodal: „*Bude to poprvé v posledních letech, kdy zvláštní vztah nebude dodán*“ (Hammond cit. dle Chapman–Cohen 2013).

Zamítnutí podpory syrské intervence bylo výsledkem parlamentního hlasování na návrh britského ministerského předsedy Davida Camerona, jenž se konalo v srpnu 2013. Následné zamítnutí tohoto návrhu tak v podstatě znamenalo smetení zahraničně-politických preferencí britské vlády ze stolu. Spouštěcím mechanismem pro jednání a hlasování sněmovny o britské podpoře intervence se stalo použití chemických zbraní v Damašku 20. srpna 2013 (Kaarbo–Kenealy 2013: 2). Následná shoda na nutné reakci proti syrskému režimu mezi hlavními představiteli obou zemí - Davidem Cameronem a Barrackem Obamou⁶⁶, posílila snahy britských zákonodárců o parlamentní debatu a rozhodování v otázce vyslání ozbrojených sil (Kaarbo–Kenealy 2014: 3).

Kořeny hlasovacího procesu, který stál za britským odmítnutím podpořit Spojené státy v plánovaném útoku na Sýrii, leží již v rozhodnutí vlády Tonyho

---

⁶⁶ Podle M. J. Tottena je situace v Sýrii pro USA naléhavou otázkou, kterou si nemohou dovolit ignorovat. Problematika Sýrie však vyvolává názorové rozdíly a zdrženlivost. Režim Bašára Asada je největším státním sponzorem mezinárodního terorismu v arabském světě a navíc spojencem největšího sponzora mezinárodního terorismu na světě – islámského režimu v Íránu. Na druhou stranu jsou zde však také strany nepřátelské vůči USA, které zároveň bojují proti Asadovu režimu. Takovou organizací je i syrská Fronta An-Nusrá, tzv. „*Nusra front*“, napojená na organizaci Al-Kajdá. Společný boj fronty An-Nusrá po boku Syrské svobodné armády (FSA) proti syrskému režimu tvoří křehké spojenectví, které jen těžko dokáže vytvořit pevnou vládu nad syrským územím. Americkou zahraniční politiku vůči Sýrii proto zčásti limitují obavy jak z jednostranného vítězství Asadova pro-íránského režimu, tak z posilování vlivu islámské organizace – jako je Fronta An-Nusrá (Totten 2013: 12–13).

Blaira. Ta požádala parlament o svolení vojenské intervence do Iráku v roce 2003 skrze hlasování, které tak mělo posílit legitimitu tomuto tažení. Rozhodovací pravomoc o použití britských ozbrojených sil je podle ústavních konvencí Spojeného království výsadou panovníka a nepodléhá proto žádnému souhlasu ze strany parlamentu (Simpson 2013: 24).

Ve výsledku jednání o syrské intervenci se odrazilo hned několik skutečností jak v politické, tak ve veřejné rovině. Významnou skutečností, která ovlivnila hlasování o předloženém návrhu konzervativní strany, bylo selhání podpory ve vlastní straně⁶⁷ (Kaarbo–Kenealy 2014: 3). Také neúspěch britského tažení do Iráku v roce 2003, které neprokázalo přítomnost zbraní hromadného ničení, se odrazil v názorech poslanců, stejně jako celková neochota veřejného mínění pro další zapojení britských ozbrojených sil v zahraničí vyplývající z průzkumů, se staly významnými skutečnostmi, jež ovlivnily konečný výsledek parlamentního hlasování (Kaarbo–Kenealy 2014: 6–7).

Zamítnutí podpory Spojených států bylo především výsledkem rozhodnutí, které není v souladu s principy ústavních konvencí Spojeného království. Zahraniční politika je politikou vládní a ačkoli je vláda parlamentu odpovědná, rozhodování náleží kabinetu, který disponuje potřebnými zdroji pro učinění rozhodnutí (Kaarbo–Kenealy 2014: 2). Předseda vlády akceptoval tuto porážku a prohlásil: „*Je mi jasné, že britský parlament a Britové nechtějí vidět vojenskou akci, chápu to, a budu jednat podle toho*“ (Cameron cit. dle Kaarbo–Kenealy 2014: 3).

Ačkoli Británie zamítla vojenskou akci v důsledku těchto skutečností, její zahraniční politika v otázce Sýrie nebyla v rozporu s americkou zahraniční politikou a nepředstavovala proto změnu dosavadního kurzu úzké britsko-

---

⁶⁷ Rebélie ve vlastní straně stála konzervativní stranu 30 hlasů. 26 poslanců se nezúčastnilo hlasování a pět z nich byli přítom členové vlády. Konečný výsledek hlasování přítom poukázal na rozdíl pouhých 13 hlasů. Hlasování skončilo výsledkem 285 proti a 272 pro vojenský zásah (Kaarbo–Kenealy 2013: 3; 5).

americké spolupráce v této oblasti. Zamítnutí britské účasti na zásahu proti syrskému režimu, po boku USA však poukázalo na dopad Blairovo intervencionistické zahraniční politiky a neochotu britské společnosti vojensky se podílet v zahraničních konfliktech.

8 ZÁVĚR

Britsko-americké vztahy jsou v mnoha oblastech zájmu skutečně výjimečné a jejich kořeny sahají do historie. Po ukončení bipolárního konfliktu, kdy se britsko-americké vztahy zaměřovaly především na vyvažování sovětské hrozby, vstoupilo toto partnerství do nové etapy, kterou vymezoval především fakt amerického dominantního postavení v mezinárodním systému. V kontextu neorealistickej teorie o utváření spojenečtví v době unipolarity tak lze zvláštní vztah Velké Británie a Spojených států považovat za strategický záměr Velké Británie, kterým usiluje o participaci na nepřekonatelné americké moci. Pro Spojené státy však pokračování vzájemných „přednostních“ vztahů přináší také výhody, především v podobě britské diplomatické a legitimační role při prosazování cílů své rozsáhlé zahraniční politiky, či posílení amerického vlivu skrze Británii v klíčových otázkách Evropské unie.

Také další prvek společného partnerství a klíčový nástroj společné britsko-americké strategie vyvažování Sovětského svazu - vojenská aliance NATO - stál v době ukončení studené války na prahu nové éry. Následné rozšiřování členské základny NATO, stejně jako rozšíření svého působení v geografickém rozsahu byly výsledkem oboustranné snahy o zachování pozitivních dopadů alianční strategie a rozptýlily tak neorealistickej obavy o ztrátě podstaty této aliance v unipolárním světovém řádu. NATO se stalo zásadním článkem při šíření západních hodnot, v jejichž popředí stojí demokracie. Neorealistickej koncepce vedení amerického prvenství v kontextu úpadku americké moci navíc v budoucnu počítá s růstem strategického významu Severoatlantické aliance. Ta se tak vzhledem k transferu amerických zájmů do oblasti Asie může stát předním

garantem stability v evropském regionu.

Britskou snahu o kultivaci partnerství se Spojenými státy dokazuje také podpora během čtyř „velkých válek“ uvedených v šesté kapitole. Během těchto konfliktů, vedených Spojenými státy, poskytla Velká Británie vždy prominentní příspěvek, ať už v materiální či diplomatické rovině. Především politika britského ministerského předsedy Tonyho Blaira se ukázala jako vysoce nakloněná americkým zahraničně-politickým cílům. Tony Blair poskytl Spojeným státům významnou podporu při prosazování nového pořádku během globální války proti terorismu, která se opírala o neokonzervativní myšlenkový směr, jehož definičními znaky byl unilaterální přístup v zahraniční politice, podpořen strategií preemptivních zásahů. Dopad této politiky, která přivedla Velkou Británii do Iráku po boku Spojených států i navzdory mezinárodní kritice se však ukázal jako podstatný aspekt budoucího vývoje pro britsko-americkou zahraničně-politickou spolupráci.

Britské parlamentní hlasování v otázce vyslání ozbrojených sil do Sýrie se může jevit jako dopad upadajícího mocenského postavení Spojených států. Spojené státy čelí v současné době skutečně nebývalému ekonomickému a vojenskému růstu Číny. Současně je zde zjevný relativní výkonový pokles hospodářství USA, výhledový deficitní růst i rostoucí antiamerikanismus v rozvíjejících se mocnostech. Tyto skutečnosti se nevyhnutelně projeví v budoucím rozložení moci v mezinárodním systému. V případě britského kalkulu těchto okolností je možné v kontextu neorealisticke teorie o utváření spojenectví usuzovat, že zvláštní vztah Velké Británie a Spojených států se blíží ke svému konci. Je tedy možné považovat výsledek britského hlasování za britský zahraničně-politický odklon od politiky zvláštního vztahu v kontextu amerického mocenského úpadku?

Má odpověď zní ne, a to z několika důvodů. Za prvé, parlamentní hlasování o vyslání ozbrojených sil není standardní procedurou zavedenou

ústavních zvyklostech Spojeného království. Hlasování je spíše výsledkem předešlé politiky vlády Tonyho Blaira a jeho snah o získání legitimní opory pro vládní rozhodnutí intervenovat do Iráku, na jehož základě parlament trval na stejném postupu v otázce zásahu v Sýrii. Za druhé se v hlasování poslanců odrazil dopad irácké války, která byla obestřena přílišnou kritikou a která nedokázala obhájit svůj hlavní důvod – přítomnost zbraní hromadného ničení v Iráku. Skutečnost, že důvodem pro vstup britských vojsk do Sýrie bylo použití ZHN režimem Bašára Asada, vedla ke zdráhavosti poslanců, kteří se obávali podobného průběhu jako v případě iráckého tažení. Za třetí, zásadní roli v tomto hlasování sehrála také vnitrostranická situace, jelikož hlasování doprovázela stranická rebelie, jejíž dopad byl pro výsledek hlasování zásadní.

Tyto důvody poukazují na skutečnost, že ačkoli je v Britských politických kruzích do jisté míry evidentní přítomný nesouhlas s intervenční zahraniční politikou, která byla výsledkem Blairovy podpory Spojených států, nejedná se o britský zahraničně-politický diskurz od politiky Spojených států, který by poukazoval na britské zohlednění úpadku americké moci. Samotný fakt, že vláda Davida Camerona předložila návrh na vyslání ozbrojených sil do Sýrie, svědčí o tom, že v otázkách zahraniční politiky Velké Británie a Spojených států není evidentní žádné zásadní odchýlení.

Tím se dostávám zároveň k odpovědi na druhou předkládanou otázku, zda má toto spojení z pohledu Velké Británie své limity, které spočívají v jejích strategických zájmech. V důsledku neorealisticke koncepce vedení amerického prvenství mohou strategické zájmy Spojených států odchýlit své těžiště zájmů více směrem k asijskému regionu, diametrálně se však zájmy obou zemí nemohou lišit, neboť obě země spojuje strategicky významná Evropa, stejně jako klíčová vojensko-bezpečnostní organizace v podobě Severoatlantické aliance, jejíž význam pravděpodobně vzroste a jejíhož vojensky nejvýznamnějšího členského partnera tvoří právě Velká Británie. V tomto směru se strategické zájmy obou zemí nemohou zásadně odchýlit a Velká Británie pravděpodobně

nadále úzce spojena se Spojenými státy.

Poslední otázka tedy zní: pokud by povaha zvláštního vztahu nebyla řízena pouze těmito strategickými zájmy a mezi vzájemným odchýlením v zahraničně-politických otázkách není žádná příčinná souvislost, jedná se tak o běžnou kontinuitu tohoto výjimečného partnerství na základě společné kultury a společných blízkých vztahů nejvyšších představitelů obou zemí? Společná kultura, stejně jako blízké vztahy čelních představitelů obou zemí mohou být konstantní a mohou být věcí individuálního přístupu. V případě zahraničně-politického rozkolu v otázce Sýrie je však možné vysledovat příčinnou souvislost. Zde je potřeba zaměřit se na okolnosti, které vedly k zamítnutí britské intervence do Sýrie. Výsledek amerického tažení proti Iráku, jemuž Británie poskytla podporu, se odrazil v názorech jak politiků, tak veřejnosti. Výsledek parlamentního hlasování odráží politickou i veřejnou nespokojenost s vedením britských ozbrojených sil do zahraničních konfliktů, byť se odehrávají po boku USA a jsou v sázce západní hodnoty. Tato skutečnost, spolu s úsilím britského parlamentu o promlouvání do zahraničně-politických věcí mohou znovu promluvit do polemiky o zvláštním vztahu.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

9.1 Literatura

Ball, S.J. (1995). Military nuclear relations between the United States and Great Britain under the terms of the McMahon Act, 1946-1958. *Historical Journal*. Vol. 38 (2), s. 439–454.

Barša, Pavel (2003). *Hodina Impéria – Zdroje současné zahraniční politiky USA*. (Brno: Mezinárodní politologický ústav).

Brzezinski, Zbigniew (1999). *Velká šachovnice*. (Praha: Mladá fronta).

Brzezinski, Zbigniew (2004). *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení*. (Praha: Mladá fronta).

Carswell, Douglas (2014). Britain needs a strong America. *New Criterion*. Vol. 32 (5) s. 32–36.

Daddow, Oliver; Schnapper, Pauline (2013). Liberal intervention in the foreign policy thinking of Tony Blair and David Cameron. *Cambridge Review of International Affairs*. Vol. 26 (2), s. 330–349.

Davidson, Jason W. (2011). *America's Allies and War Kosovo, Afghanistan, and Iraq*. (New York: Palgrave Macmillan).

Dixon, Paul (2003). Victory by Spin? Britain, the US and the Propaganda War over Kosovo. *Civil Wars*. Vol. 6 (4). s. 83–106.

Dobson, Alan–Marsh, Steve (2014). Benign Neglect: America's Threat to the Anglo-American Alliance. *Orbis*. (58), s. 266–281.

Doljaková, Aneta – Čurdová Pavlína (2012). Vyvažování sovětské hrozby v době studené války. In: Pavel Hlaváček a kol., *Zahraniční politika a strategie Velké Británie ve 20.století* (Brno: Václav Klemm), s. 109–132.

Dumbrell, John (2004). The US-UK 'Special Relationship' in a World Twice Transformed. *Cambridge Review of International Affairs*. Vol. 17 (3), s. 437–450.

Dumbrell, John (2006). *A Special Relationship. Anglo-American Relations from the Cold War to Iraq*. (New York: Palgrave Macmillan).

Dumbrell, John (2009). The US–UK Special Relationship: Taking the 21st-Century Temperature. *British Journal of Politics & International Relations*, 11 (1) s. 64–78.

Eichler, Jan (2006). *Mezinárodní bezpečnost na počátku 21. století* (Praha: Ministerstvo obrany České republiky – AVIS).

Élie, B. Jérôme (2005). Many times doomed but still alive: an attempt to understand the continuity of Special relationship. *Journal of Transatlantic Studies* (Edinburgh University Press). Vol. 3, s. 63–83.

Harris, Peter (2013). Decolonising the special relationship: Diego Garcia, the Chagossians, and Anglo-American relations. *Review of International Studies*, Vol. 39 (3), s.707–727.

Hobsbawm, Eric J (2009). *Globalizace, demokracie a terorismus* (Praha: Academia).

Khol, Radek (2005). Národní bezpečnostní strategie USA. *Mezinárodní vztahy*. Vol. 40 (1), s. 71–85.

Krejčí, Oskar (2009). *Zahraniční politika USA*. (Praha: Professional Publishing).

Layne, Christopher (2012). The Global Power Shift from West to East. *The National Interest*. (119), s. 21–31.

Levy, Jack S. – Thompson, William R. (2010). Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power? *International Security*. Vol. 35 (1), s. 7–43.

Lind, Michael (2007). Beyond American Hegemony. *National Interest*. (89), s.9–15.

Marsh, Steve–Baylis, John (2006). The Anglo-American “Special Relationship”: The Lazarus of International Relations. *Diplomacy & Statecraft*, Vol. 17 (1), s.173–211.

Marsh, Steve (2012). Anglo–American Relations 1950–51: Three Strikes for British Prestige. *Diplomacy & Statecraft*. Vol. 23 (2), s. 304–330.

Mearsheimer, J. John (2011). Imperial by Design. *The National Interest*. (111), s. 15–34.

Morris, Justin (2011). How Great is Britain? Power, Responsibility and Britain's Future Global Role. *British Journal of Politics & International Relations*. Vol. 13 (3), s. 326–347.

Nálevka, Vladimír (2000). *Světová politika ve 20.století I* (Praha: Aleš Skřivan).

- Nálevka, Vladimír (2005). *Světová politika ve 20.století II* (Praha: Aleš Skřivan).
- Niblett, Robin (2007). Choosing between America and Europe: a new context for British foreign policy. *International Affairs*, Vol. 83 (4), s. 627–641.
- Press–Barnathan, Galia (2006). Managing the Hegemon: nato under Unipolarity. *Security Studies*. Vol. 15 (2), s. 271–309.
- Rachman, Gideon (2001). Is the Anglo-American Relationship Still Special? *Washington Quarterly*, Vol. 24 (2), s. 7–20.
- Reynolds, David (1988). Rethinking Anglo-American relations. *International Affairs*. Vol. 65 (1), s. 89–111.
- Simpson, Emile (2013). We can't script the outcomes of war. *New Statesman*. Vol. 142 (5175), s. 23–25.
- Sloan, Stanley R. (2004). U.S. Hegemony and the Transatlantic alliance. *Baltic Defence Review*. Vol. 1 (11), s. 21–38.
- Stephen M. Walt (2009). Alliances in a Unipolar World. *World Politics*. Vol. 61 (1), s. 86–120.
- Stokes, Doug–Whitman, G. Richard: (2013). Transatlantic triage? European and UK 'grand strategy' after the US rebalance to Asia. *International Affairs*, Vol. 89 (5), s.1087–1107.
- Totten, J. Michael (2013). No Exit. *World Affairs*. Vol. 176 (4), s.8–14.
- Tucker, C. Spencer (2010). *The encyclopedia of Middle East wars : the United States in the Persian Gulf, Afghanistan, and Iraq conflicts*. (Santa Barbara: ABC-CLIO).
- Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Wallace, William–Phillips, Christopher (2009). Reassessing the special relationship. *International Affairs*. Vol. 85 (2), s. 263–284.
- Walt, M. Stephen (1985). Alliance Formation and the Balance of World Power. *International Security* Vol. 9 (4), s. 3–43.
- Walt, M. Stephen (1989). Alliances in theory and practice: what lies ahead? *Journal of International Affairs*, (43), s. 1–17.
- Walt, M. Stephen (2006). *Taming American Power: The Global Response to U.S.*

Primacy. (New York: W. W. Norton & Company).

Walt M. Stephen (2009). Alliances in a Unipolar World. *World Politics* Vol. 61 (1), s. 86–120.

Walt, M. Stephen (2011). The End of the American Era. *The National Interest*. (116), s. 6–16.

Waltz, Kenneth Neal (1979). *Theory of International Politics* (London: Addison-Wesley Publishing Company).

Weinrod, W. Bruce (2012). The Future of NATO. *Mediterranean Quarterly*. Vol. 23, (2) s. 1–13.

Zakaria, Fareed (2010). *Postamerický svět* (Praha: Academia).

9.2 Internetové zdroje

BBC (2009). *Timeline: Tony Blair's statements on weapons in Iraq*. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8409526.stm>, 25. 3. 2015).

Chapman, James–Cohen, Tamara (2013). Special Relationship with US under 'some strain' after Cameron's historic Commons defeat on Syria. *The Daily Mail*. 30. 8. 2013 (<http://www.dailymail.co.uk/news/article-2406209/Syria-conflict-Government-defeat-poses-threat-Special-Relationship-US.html>, 3. 4. 2015).

Colman, Jonathan (2010). The Challenges of Coalition-Building: The Vietnam Experience, 1964-1969. *Royal United Service Institute*. 15. 3. 2010. (<https://www.rusi.org/analysis/commentary/ref:C4B9E799C4B5FF/#.VTaKxdysXSs>, 9. 2. 2015).

Congressional Budget Office (2014). *The 2014 Long-Term Budget Outlook*. 15. 7. 2014 (<http://www.cbo.gov/publication/45471>, 28. 3. 2015).

Garton, A. Timothy (2002). The Peril of Too Much Power. *The New York Times*. 9. 4. 2002 (<http://www.nytimes.com/2002/04/09/opinion/the-peril-of-too-much-power.html>, 18. 2. 2015).

Gov.uk (2014). *Policy paper - The UK's work in Afghanistan*.

(<https://www.gov.uk/government/publications/uks-work-in-afghanistan/the-uks-work-in-afghanistan#overview-of-the-uk-and-afghanistan>, 12. 3. 2015).

Kaarbo, Juliet - Kenealy, Daniel (2013). The House of Commons' Vote on British Intervention in Syria. *Istituto per gli studi di politica internazionale*. 13. 1. 2014 (http://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_228_2013.pdf, 7. 4. 2015), s. 1-8.

Mearsheimer, John (2004). Why China's Rise Will Not Be Peaceful. *The University of Chicago*. 17. 9. 2004 (<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/A0034b.pdf>, 28. 3. 2015), s. 1-5.

NATO (2005). *What is Article 5?* (<http://www.nato.int/terrorism/five.htm>, 10. 1. 2014).

NATO (2014). *The Partnership for Peace programme*. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_50349.htm, 28. 2. 2015).

NY Times (2001). *Reaction From Around the World* (<http://www.nytimes.com/2001/09/12/us/reaction-from-around-the-world.html>, 12. 3. 2015).

Silk, Richard (2015). Yuan Is World's Fifth Payments Currency. *The Wall Street Journal*. 28. 1. 2015 (<http://www.wsj.com/articles/yuan-is-worlds-fifth-payments-currency-1422431603>, 28. 3. 2015).

SWIFT (2014). *50 countries are now using the RMB for more than 10% of their payments value with China and Hong Kong*. 26. 11. 2014 (http://www.swift.com/about_swift/shownews?param_dcr=news.data/en/swift_com/2014/PR_RMB_50_countries.xml, 28. 3. 2015).

The American Presidency Project (2012). *Barack Obama: 48 - Address Before a Joint Session of Congress on the State of the Union*. 24. 1. 2012

(<http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=99000>, 26. 3. 2015).

The Economist (2014). *China's military spending - At the double* 15. 3. 2014 (<http://www.economist.com/news/china/21599046-chinas-fast-growing-defence-budget-worries-its-neighbours-not-every-trend-its-favour>, 2. 4. 2015).

The Guardian (2003). *Bush's speech - A transcript of George Bush's war ultimatum speech from the Cross Hall in the White House*. 18. 3. 2003 (<http://www.theguardian.com/world/2003/mar/18/usa.iraq#>, 24.3.2015).

The Telegraph (2001). Britain on security alert (<http://www.telegraph.co.uk/news/1340288/Britain-on-security-alert.html>, 12. 3. 2015).

The White House (2001). *UK's Blair Pledges Solidarity* (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010920-7.html>, 13. 3. 2015).

10 RESUMÉ

The transformation of the world order after the end of Cold War and the fall of the Soviet Union placed the United States into the position of global hegemon. Therefore, it raises the question, that the Anglo-American special relationship in post-Cold War era depends on the existence of American global power dominance. By the neorealist, the mutual cooperation between states is perceived as a temporary phenomenon, which has its reasons and limits. It also raises the question about continuity of the Anglo-American special relationship, due to currently neorealist debate about the decline of US power.

This thesis deals with the development of Anglo-American foreign policy relations in the context of neorealist alliance theory since introduction this phenomenon by Churchill's interpretation of „special relationship“. I examine the Anglo-american relations in the Cold War period and the subsequent post-Cold War era to the present manifestations of US power decline. I concentrate on the essence of the relationship from the perspective of both actors in those periods. In a separate part of this work, I also examine cases of joint alliance actions after the end of the Cold War, during the four „big wars“. These wars have taken place in Iraq, Kosovo, Afghanistan and again in Iraq. In the context of neorealist theory of mutual interstate cooperation limits, the work also deals with the decline of American power and with the case of the British refusal to support US intervention in Syria in 2013. I examine, whether the US power decline has influenced the change in British foreign policy and whether the case of the British parliamentary vote over Syria demonstrates this separation of US-UK relations in the field of foreign policy, with possible damage to the existing special relationship.